

ZPRAVODAJ ŠRÁMKOVY SOBOTKY

ZÁŘÍ — ŘÍJEN 1968

ROČNÍK V — 9-10

Fráňa Šrámek

SVATOVÁCLAVSKÉ VZPOMÍNÁNÍ

Nazpátek obracím po listu list.

*Tu, onde oči raději uhnou
a nechtějí číst.*

*Živou tvář hledáš, setkáš se s truhlou
a někde jen potkáš otazník z prázdna:
neznámo kde, neznámo jak.*

*Chlchtá se tlamička hrobníka — blázna,
jak to mám, lidi, pamatovat?
Vyschla mi paměť, nadobro vyschla,
vždyť pohřbívám čísla, jen čísla.*

— Po listu obracím list. Ruce se nechce.

*Jak to tu haraší kostmi!
Psal se rok třicátý osmý,
den Václava svěťce.*

*Až k tomu dni došel jsem zpět. Kůň
odjřkl blízko. Stříbrných harfy strun
dotkl se podzemní hudec. Václavův jsí,
či bys byl, koníčku věrný, a pán asi
daleko není. Ta harfa pak, či by byla,
když ne ta naše, Vltavina.*

*A kdo jsem já, někdo, kdo nabírá dech,
šel jsem a šel a pořád po hřbitovech*

*a teď se vracím, jsem tu, když po tváři ne,
aspoň snad po hlasu poznáte mne,*

*ach ano, ach ano, tu to bylo,
tu námi tenkrát trhlo, uhodilo.*

Ni mráčku na nebi. A přeče sup.

Závan jak z mračen ledových krup.

Kostlivec harašil kostmi,

připravte trnové věnce.

Psal se rok třicátý osmý,

den Václava svěťce.

*Nežaluj, koníčku, pánovi, co se teď ptám:
co toho dne, co dělal tvůj pán?*

— Měl se mnou trápení, nespůj jsem byl.

Div že mě, dobráček, neuhodil.

*Já ne a ne postát a on pln starostí
vyhlíží sem tam, s obzoru oči nespouští,
pak trhl uzdou, a zahleděn v oblohu,
povídá, snad i to v paměti shledám,
povídá:*

*Ten kalich hořký odejmout nemohu,
však zahynout nedám.*

28. říjen 1918 na Sobotecku

„Rok 1918 byl dosti vlhký. Květen byl velice teplý, sena se sklídila dobře, žně byly dosti vlhké. Nic se však z úrody nezkazilo. V červenci se nám již v hlavách nějak rozjasňovalo, že válka pro nás Čechy dobře skončí, a to z toho důvodu, že se sbírala po obcích tzv. Národní daň a rakouské úřady proti tomu již ničeho nepodnikaly. Úroda byla ale velice přísně zrekvírovaná, z č. 3 jsem musil dát 45 q melného obilí (pšenice, žito a ječmene). Ve veřejných prodejnách nebyla mouka ani chléb aneb velmi málo, a tak lidé z měst přicházeli na vesnice a prosili o nějaké obilí, a tak jsme zase musili jim obilí nechat. Každý měl ve městech nějakého přítele, kterému musil již z přátelství obilí nechat. Každá švadlena, obuvník, strojník, zámečnick, krejčí atd. chtěl za svoji práci jen obilí, takže aby byl ještě jeden kontingent pro zdejší obyvatele. Často se stalo, že když večer si lidé za tmy obilí od rolníků odnášeli, potkal je četník a obilí jim zabavil. Toto činu byl v Sobotce velice přísný strážmistr, jmenoval se Tauer. Ten bez milosti, koho přistihl s nějakým obilím, ihned mu to vše zabavil, kdyby třeba hlady zmrákal. O tom lid složil následující popěvek:

*Já jsem si ty brambory do batohu dal,
když jsem přišel na dráhu,
Tavr mi je vzal,
Tavr mi je vzal.*

Každého půl roku vypsalo Rakousko upisování válečných půjček. K tomu byl komandován vždy některý učitel, který měl za úkol obejít vsi a agitovat ve prospěch

válečných půjček. Oznámil svůj příchod do obce starostovi, ten nechal občany svolat do hostince. Dotyčný učitel udělal řeč, že stát potřebuje peněz, že to jistě vyhraje, že se nemůže o nic přijít atd., a že je to jako naši povinnosti, by jsme státu co nejvíce půjčili. Po skončení řeči tázal se jednoho po druhém, kolik kdo upíše, a výsledek ihned zapisoval. Kdo by byl snad nechtěl upsati, tomu pohrozeno oznámením na hejtmanství a na toho by se pak hledělo jako na vlastizrádce. Na hejtmanství by pak musel vysvětliti, proč nechce upsati. Každý proto raději upsal, aby měl pokoj. Nadšen pro to nebyl nikdo. Ostatně se to udělalo následovně: Na první válečnou půjčku upsalo například 1000 korun, zaplatilo se 960 korun a bylo to počítáno za 1000 korun. Když byla vypsána druhá půjčka, tak jsme první půjčku prodali a upsali jsme ty stržené peníze na půjčku druhou, potom se prodala druhá a upsala se třetí atd.

Jednu dobu se dělal nátlak i na školní děti, aby svoje úspory upisovaly na válečné půjčky.

O sv. Václavě roku 1918 bylo již zjevné, že se to již nějak na frontách bortí. Dne 28. října navečer, bylo to zrovna v pondělí o našem posvícení, sešli jsme se v hostinci, a tu přines někdo z nádraží z Libošovic zprávu, že se stal v Praze převrat, že vládu převzal „Národní výbor“, že již nejsme více rakouskými poddanými, ale československými občany. Z počátku jsme nechtěli ani sluchu svému věřiti, když ale se ta zpráva potvrdila, jako by se každému balvan z prsou odvalil, tak po dlouhém čase jsme si svobodně oddychli a poprvé jsme připili a pro-

volali „Na zdar“ naší svobodné vlasti. Střízlivě jsme uvažovali, jak se asi poměry dále utváří. Hlavy naše netřeštily, věděli jsme, že čeká nás dosti tuhá práce, než přivede se vše do nových kolejí, doufali jsme však, že přece snad konečně bude lépe, než doposud bylo. Tohoto večera jsme každý s radostí pospíchal domů, abychom tuto radostnou zprávu mohli sdělit svým milým. Druhého dne i ta naše víska ozdobil se prapory. V Sobotce, kde jaký dvouhlavý orl byl, znak to rakouské monarchie, byl dolů stržen. Nejprve na okresním soudě, pak na berním úřadě, na četnické stanici, na poště atd., všude orli musely dolů. Nadšení bylo veliké, hudba hrála a lidé si navzájem přáli zdraví a štěstí v novém československém státě. Bylo to však zapotřebí, neboť tento podzim se vyskytla mezi lidem velice zlá, nebezpečná epidemická nemoc, tentokrát „španělská chřipka“ nazvaná, která na byla rázu moru a vyžádala si více obětí nežli celá válka za čtyři a půl roku.“

Tak jsou popsány události před padesáti lety v kronice obce Vesce. Ještě podrobnější zápis najdeme v kronice Spýšové. Vyjímáme z něho tuto ukázkou:

„Dne 28. 10. tr. na večer přišla z Prahy telefonická zpráva po veškerých nádražích, že veškeré německé nápisy na nádražních budovách mají být odstraněny a vše má být vyřizováno v řeči české, což se ihned dělo, na to druhý den, dne 29. 10. tr. bylo prohlášeno, že c. k. Rakousko-uherská říše kapitulovala a se rozpadla, že Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko jsou prohlášeny za samostatný stát, tím ihned toho dne ráno o 8. hodině byly c. k. rakouské odznaky sjímány, totiž orlové na veškerých úřadech, což v městě Sobotce se ihned většinou školní mládež a výrostci uchopili, přistavěli si k těmto orlům žebříky a házeli je dolů na ulici a šlapali po nich, neb z toho měli velikou radost, též i na trafikách musely být odstraněny, veškeré domy musely být ozdobeny slovenskými prapory, krámy uzavřeny a obecnost z města a z vesnic se shromažďovalo na náměstí a drželo klid práce.

Na to ve 2 hodiny odpoledne začala na náměstí v Sobotce hrát hudba a hrála až do 3 a půl hodin, na to byla přestávka, po 4 hodinách bylo u školní budovy seřazení průvodu a to: školní děti, samosprávy, všech spolků i veškerého občanstva, za vedení místních sokolů. Tento průvod byl doprovázen hudbou, prapory a lampióny, který se ubíral od školní budovy přes náměstí, nádražní ulici až k Sýrovandě, kde obrátil zase k náměstí a tam se-

řazen, kde starosta města Sobotky Gustav Maštálka měl s balkónu okresního soudu k veškerému shromáždění krásnou řeč, ve které oznámil dnešní obrát Rakousko-uherské vlády a přečetl zákon vydaný Národním výborem ze dne 28. X. 1918, načež hrála hudba národní písně a byly zpívány národní písně Kde domov můj, Hej Slované a jiné, tímto se tento slavnostní den skončil. Zákon vydaný dne 28. října 1918 od okresního výboru v Sobotce všem obecním úřadům zaslán, který je v této pamětní knize přiložen.

Od tohoto dne přestaly veškeré úřady býti c. k., nýbrž jen okresní správa politická, v Praze byl otevřen ihned Národní výbor, který vše nařizoval, ale ostatní úřady zůstaly dále v činnosti jak předešle.“

Veřejná oslava však neproběhla jen v Sobotce. Konala se i v jiných obcích Sobotecka, jak svědčí zápis z kroniky mladějovské:

„28. října 1918 dočkali jsme se ukončení vražedné války a náš národ své samostatnosti.

I naše vesnice téhož dne oslavila navečer památný ten den. Skoro veškeré obyvatelstvo, nejen naší obce, ale i sousedních obcí ze Střelče, Hubojed, Zámostí atd. shromáždilo se na návsi. Sokolové i hasiči řadili vše v průvod s hudbou v čele, radosti, jásotu a výkřiků plno na všech stranách.

Po průvodu na návsi objasnil pan řídící učitel Jos. Jakubec význam památného tohoto dne ve vzletné řeči se schoďú vedoucích k verandě Vrabcově. Zapěním hymny „Kde domov můj?“ slavnost sice ukončena, ale zpěvu jiných písní, zejména za války zakázaných, nebylo konce.

Na místě shromáždění zasazeny na jaře dvě „lípy svobody“ na návsi u silnice. Podobně zasazeny dvě lípy u sochy sv. Václava u cesty k Pařížku.“

Snad tyto tři ukázky postačí k postihnutí atmosféry památných dní před 50 lety. Našlo by se jich samozřejmě ještě mnohem více. Za otištění by stál zápis ze soukromé kroniky soboteckého lékárníka PhMr. Jaroslava Macouna, o něm se však více píše v článku dr. Zdeňka Pousty ve sborníku Sobotka 1968, který již brzy vyjde. Stálo by za to zachytit vzpomínky dosud žijících legionářů ze Sobotecka — nemohl by je zapsat třeba žáci nejvyšších tříd sobotecké ZDS? A pořádit i soupis lip svobody?

K 50. výročí vzniku ČSR se ještě vrátíme v příštím čísle.

Jak se IX. rodácký sjezd nekonal

*Nezoufej, nežaluj, národe můj,
nes hrdě těžké břímě!
Země tvá zbržděna cizími tanky,
jizvami poseta, vráskami pokryta,
A přece jsi krásná, ty moje drahá vlasti!
Oráč ti brázdý přeorá,
dělný lid jizvy zaceíl,
zahradník opět tě růžemi zkrášlí.
Nezoufej, nežaluj, moje rodná zemi!
Přijde zas slunný den,
den plný jasu.
Nezoufej, nežaluj, národe můj,
buď hrďý a jednotný —
tak jako dosud.
Pracuj a nezrazuj, národe můj!
Malý jsi rozlohou,
velký však činy.
Celý svět uznal tě, národe můj!
Proto nezoufej! — Nezrazuj!*

Josef Kozák

„Pěkně vás pozdravuji, a ten pozdrav dnes patří celé Sobotce. Těšil jsem se na setkání s milým městem, posvátcensky vyšňořeným. Víím, že i tam jsou vlajky na půl žerdi ...

A tak jen v duchu se toulám důvěrně známými uličkami, zastavím se na hřbitově, zajdu k lípě pozdravit Trosky a za nimi naše kopce. Při tom teskném vzpomínání si listuji v Knize o Kosti — právě tak jako před třiceti lety. A ještě „Listy z léta“ mne utěšují. Čtu je a je mi nevysslovně krásně. Dnes to už nejsou jen listy intimního vyznání. Děkuji všem, kdo je přivedli na svět ...

A věřím, že se rodáci i přátelé Sobotky sejdou.

Miroslav Janovský, 25. VIII. 1968.“

Takových dopisů jsme dostali v posledních dnech více. Ozývali se naši čtenáři, rodáci i přátelé Sobotky a Sobotecka. Jejich dopisy vyjadřovaly to, co jsme cítili všichni. A ptaly se, jak prožívala Sobotka poslední srpnové dny, jaký byl osud IX. rodáckého sjezdu, který se měl konat ve dnech 24.—26. srpna. Odpovídáme jim touto formou, nezbote se, že každému nemůžeme napsat zvlášť.

Tedy IX. rodácký sjezd se nekonal. Vše bylo připraveno, sjezdový výbor dokončoval svou práci, obyvatelé upravovali své domky, objednávali posvátcenské husy, dokonce i hezkou výstavu sběratelů kuriozit jsme stačili v pondělí 19. srpna navečer otevřít. Pak však přišlo ráno 21. srpna, kdy jsme slyšeli hukot letadel a dovídali jsme se z rozhlasového vysílání, že cizí vojska překročila hranice naší vlasti. I Soboteckem projížděli od ranních hodin předčasně, nečekaní a nezvaní posvátcenští „hosté“ s tanky, obrněnými transportéry a nákladními auty.

Další hodiny a dny trávili Sobotečtí stejně jako občané ostatních obcí republiky. Vzušené diskuse, skupinky kolem tranzistorů a rozhlasových přijímačů, z nichž jsme poslouchali zprávy našich legálních vysílačů, z nichž promlouvaly známé hlasy komentátorů a hlasatelů, z nichž jsme se dovídali o statečném postoji vlády a Národního shromáždění, z nichž jsme několikrát slyšeli moudrý hlas presidenta republiky Ludvíka Svobody. Prošli jsme dny napětí, kdy se i Sobotka vyzdobila plakáty a hesly po silnicích i zdích, které vysvětlovaly naše stanoviska a vyjadřovaly jednoznačně naši důvěru soudruhům Svobodovi, Dubčekovi, Smrkovskému a Černíkovi. Jejich tváře se na nás usmívaly z výkladních skříní spolu se státními vlajčkami. Vlajky byly i na domech, i v Sobotce se za zvuku sirény a kostelních zvonů konaly protestní shromáždění. Plakáty a hesla psal skutečně kde kdo, až dojmavé byly ty psané neumělým písmem, třeba i s pra-

popisnými chybami. Např. na mlékařské boudě v Rytířově Lhotě byl nápis DUPČEK.

Nežádanější četbou těchto dnů byl náš tisk. Na Sobotecku jsme měli možnost číst nejvíce Pochodeň, liberecký Vpřed a Nové Hradecko, Předvoj, ale dostávala se sem i jednotlivá čísla Záře Mladoboleslavska, benátského Brousku, Jičínských novin, Bousováka, Pojizerských listů, semilského Rozvoje a pražských deníků, jakož i spousty letáků a plakátů. Docházely pokyny OV KSČ, které mládež rozvázala i do okolních obcí. Vůbec sobotectí občané se v těchto dnech zachovali velmi dobře a odpovědně, počínaje poslanci MNV (na svolaném plenárním zasedání se jich sešel nevídaný počet 30) a členy MV KSČ a konče malými kluky ze školy. Hlavně sobotecká mládež udělala veliký kus práce. Jednotu soboteckých občanů vyjádřila i podpisová akce na podporu Alexandra Dubčeka, Ludvíka Svobody a jejich politiky, kdy asi za tři hodiny 21. srpna se shromáždilo téměř 1000 podpisů (pro srovnání: první podpisovou akci na podporu Dubčkovy politiky podepsalo 28. července 645 občanů). Negativních jevů bylo málo: snad jen trochu panikařských řečí a fronty před obchody první dny.

Sjezdové akce se tedy nekonaly, uskutečnila se pouze slavnostní mše v chrámu sv. Maří Magdaleny 25. srpna a místo přátelského večírku se v sobotu navečer konala beseda s delegáty XIV. sjezdu KSČ, na níž hovořili soudruzi Ladislav Jirků a Gustav Vrkoč. Seznámili občany s nejdůležitějšími událostmi, odpověděli na četné dotazy a na závěr přijalo shromáždění rezoluci na podporu usnesení XIV. sjezdu a jeho dubčkovského vedení. Dále rezoluce oceňovala práci rozhlasu i novinářů a odpovědný postoj našich pracujících a mládeže.

Se svými dojmy z pohybu v Praze se chtěl s našimi čtenáři rozdělit i třetí delegát XIV. sjezdu KSČ pocházející ze Sobotecka, ing. Josef Flodrman. Citujeme alespoň část dopisu, který napsal naší redakci:

„Vážení přátelé, dovoluji mi poděkovat vám touto cestou za to, že nezapomínáte na občany Sobotecka, mezi které se stále počítám, přestože moje pracoviště je jinde. Věřte, že tato pozornost potěší. V srpnovém čísle Zpravodaje Šrámkovy Sobotky vyzýváte delegáty XIV. mimořádného sjezdu KSČ, aby sdělili své myšlenky a dojmy. Jako člen KSČ jsem se zúčastnil dvou celostátních konferencí a XI. sjezdu strany. Mimořádnou okresní konferenci KSČ v Mladé Boleslavi v letošním roce jsem byl zvolen delegátem XIV. mimořádného sjezdu KSČ. Velmi mne potěšila důvěra našich členů. Zároveň jsem si uvědomil svou odpovědnost za průběh tohoto sjezdu, který měl jednoznačně potvrdit cestu nastoupenou naší stranou v lednu letošního roku. Cestu, která jednou provždy měla skoncovat s byrokracií, sektářstvím, dogmatismem a dalšími nechvalnými praktikami předlednového období, které přivedly stranu na pokraj katastrofy. Jako delegát sjezdu jsem byl pevně odhodlán přispět k tomu, aby do ÚV KSČ byli zvoleni lidé, kteří mají důvěru nejen členů strany,

ale celé široké veřejnosti, kteří mají hlavu nejen na nošení klobouku. Myslel jsem si, že tento mimořádný sjezd se stane majákem i pro ostatní komunistické strany. Naše snaha dát socialismu lidskou tvář však nenašla pochopení u lidí, kteří si myslí, že socialismus lze budovat jen podle jejich představ. Proto došlo dne 21. srpna 1968 k tragédii, která nemá v dějinách našich národů obdoby... Věřte, přátelé, bylo mi do pláče. Zhroutily se všechny sny a ideály. Ale jedno se nepodařilo, a to vím určitě — zastrážit naši stranu a lid našich národů. S tímto vědomím jsem šel na XIV. mimořádný sjezd, který se sešel téměř v ilegálních podmínkách, obklopen tanky cizích armád. A v této atmosféře napětí, ale ne strachu, jsem si uvědomil, jakou sílu má naše strana, stojí-li za ní celý národ. Za nepředstavitelných potíží se sešlo přes 1200 delegátů, kteří byli pod bezpečnou ochranou dělníků. Věřte, přátelé, že tento fakt nás naplňoval nesmírnou hrdoostí. Pomáhali všichni bez rozdílu stranické příslušnosti. Výsledky sjezdu znáte. Víte také, že tento sjezd byl prohlášen za sjezd kontrarevolucionářů. Odmítám s plnou rozhodností takové nařčení. Jako komunista prohlašuji, že mým cílem vždy bude budování socialismu a věrnost naší socialistické republice...

Věřím pevně, že dílo, které bylo u nás v lednu započato, bude dokončeno. Věřím, že nás, delegáty sjezdu, bude podporovat všechny lid, tak jako tomu bylo v uplynulých dnech. Naše pravda je silná a musí zvítězit!“

Co říci závěrem? I v Sobotce a okolí nastalo uklidnění po návratu našich vedoucích představitelů do vlasti a po vyslechnutí jejich projevů. Mládež opět pochopila hlavní úkol a hodně jí odjelo na chmel. Ostatní se pustili znovu do svědomité práce, aby se napravily škody v národním hospodářství a tak mohli pokračovat polednový vývoj. Naštěstí zde nedošlo k žádným tragickým událostem jako třeba v sousedním Jičíně, pouze byly poškozeny silnice a příkopy, vytrženo několik obrubníků a zničeno několik telegrafních tyčí. To se dá napravit. IX. sjezd rodáků a přátel města Sobotky a okolí se nekonal, sejde se pravděpodobně příští rok o posvícení. Zato jsme prožili události, které natrvalo vejdu do našich moderních dějin. Naše národy mohou být na svůj postoj v těchto dnech hrdé. Jsme velmi rádi, že ani Sobotecko se nemusí za jednání zdrcující většiny svých obyvatel stydět.

Městský archiv v Sobotce žádá touto cestou všechny čtenáře Zpravodaje Šrámkovy Sobotky, aby na jeho adresu zasílali všechny letáky a noviny, které na území naší republiky byly rozšiřovány od 21. srpna do počátku září. V archivu budou trvale uschovány, kdežto v soukromých sbírkách ztrácejí po určité době zajímavost a aktuálnost a po čase končí ve sběru nebo v kamnech. Děkuji všem, kteří již podobné materiály archivu věnovali a věřím, že i další čtenáři pochopí, že v archivu budou nejlépe uchovány.

Prom. hist. Karol Bílek, archivář

ŠKOLNÍ ROK ZAHÁJEN

Málokdy přišel začátek školního roku do tak pohyblivých dnů jako letos. Pro soboteckou školu to bylo tím krutější. Měla oslavit významné výročí — 75 let trvání své nové budovy. A tak tedy bez okázalostí, bez obřadů a klidně přijala do svých tříd 431 dětí a pozdravila se s nimi jako se starými známými. Navzdory vnějším rušným okamžikům zavládla uvnitř školy upřímnost a rozhostil se pocit bezpečí. 33 prvňáčků, kteří se svými maminkami a tatínky prvně překročili vchod školy, přišli pozdravit jejich starší spolužáci. Paní učitelky se již postaraly o to, aby první rozpaky a nedůvěra zmizely.

Prostory školní budovy se po malování, díky obětavosti nového školníka Josefa Švandy a jeho manželky Evy, připravily důstojně na první setkání s dětmi. Díky patří též pracovníkům MNV v Sobotce, kteří vyšli a vycházejí požadavkům školy vstříc a mají upřímný zájem o zlepšení jejího materiálního vybavení.

Dětem v 16 třídách se věnuje 21 učitelů a 2 vychovatelky školní družiny. Nově byla na školu ustanovena učitelka Jiřina Borůvková z Jičína, z vojenské služby se vrátil učitel Zdeněk Matějka. Zástupcem ředitele byl jmenován učitel Bohumil Patka.

V nových kolektivech se octli žáci 9. tříd. Byli diferencováni ve dvou třídách. Měřítkem pro diferenciaci byly zájmy a schopnosti žáků. K tomuto kroku vedla pedagogický kolektiv snaha, aby žáci byli daleko důkladněji připraveni pro život, aby se výrazněji zlepšily jejich

vědomosti. Rádi bychom, aby tato snaha byla korunována úspěchem k plné spokojenosti rodičů, žáků a samozřejmě i jejich učitelů.

Byl by na omylu ten, kdo by se domníval, že škola je před vnějším děním uzavřena. Již v prvním týdnu vyzvala třída 8.A ostatní třídy na škole, aby přijaly výzvu ostravských dětí: každý žák aby prodal 1 láhev a výtěžek věnoval na Fond republiky. Během několika málo dnů byl již ve spořitelně odevzdán dar soboteckých dětí — 447,— Kčs. Učitelský kolektiv odevzdá svůj příspěvek na Fond republiky při příležitosti 50. výročí vyhlášení naší samostatnosti. Jiným projevem Služby vlasti byl sběr starého papíru a textilu, který proběhl v druhém týdnu září. Je pravda, že škola by se nyní neměla zatěžovat touto akcí, ale vzhledem k tomu, že ve městě není sběrna a také proto, že naše papírny volají po surovinách, ujala se škola opět této akce. A výsledek? Děti, jejich rodiče a další občané dokázali během dvou hodin přivést před sokolovnu na 60 q odpadových surovin, z toho 8 q textilu, ostatní papír.

První dny školního roku jsou tedy za námi. Čím naplnit všechny další? Úsilím učitelů i rodičů, aby především vědomosti dětí byly co nejvyšší a dále aby se v dětech upevňovaly charaktery vlastenců, kteří svými drobnými činy dokáží, že mají svou vlast a město rádi.

Věra Dlabová

Z HISTORIE NÁPISŮ NA STAVBÁCH

(pokračování)

Tolik jsem považoval za nutné říci úvodem a nyní již k věci. Na otázku, zda nápisy na soboteckých stavbách jsou jen záležitost místní nebo zda tento zvyk byl kdysi běžný a všeobecně rozšířený a používaný, je třeba říci, že to není izolovaný zjev. Zvyk datovat stavby lze doložit z nejrůznějších krajů republiky. V jistém období v minulosti se stal nápis samozřejmým doprovodem kamenné, zděné i dřevěné stavby hlavně ve východních Čechách. Štíty a lomenice bez nápísů by se zdály nedokončené, tak dalece se tento zvyk vžil do názoru našich předků.

Další otázka je, kde tento zvyk povstal. Je svým původem slovanský, evropský či světový? Tento zvyk není náš původní, domácí. Už dávno předtím, než se Slované usadili v našich zemích, byl velmi intenzivně pěstován a rozšířen v římském impériu. A mohli bychom jít v historii ještě o několik tisíciletí nazpět k egyptským chrámům a hrobkám, jejichž vstupní brány a stěny pokrývají nápisy provedené nejstaršími písmi. Tedy počátek užívání nápísů na stavbách lze klást až někam daleko do starověku.

Je jasné, že u nás se tento zvyk ujal později a že šlo o vliv kultury, s níž jsme byli v bezprostředním styku, tedy o vliv římský.

První křesťané nápisy nepoužívali a i později se vyjadřovali spíše pomocí obrazů a symbolů. To vidíme i na našich nejstarších dochovaných stavebních památkách románských a gotických. Stěny chrámů, hradů i měšťanských domů zůstávají bez nápísů. V chrámech se sdělení zprostředkuje nástěnnými i deskovými obrazy, hrady a brány měst jsou označeny erby a znaky, měšťské domy se rozeznávají podle domovních znamení. Příklady toho jsou i v blízkém okolí, např. Šelemberský erb s kančí hlavou na Kostí a domovní znamení zachovaná na některých domech jičínského náměstí (viz Jar. Menci: Historická topografie města Jičina I. — II., Jičín 1940, 1948).

Ve 14. století už církev nemá obavy, že by její pozici mohly ohrozit pohanské zvyky a odkaz řecké a římské kultury. Vzdělaní umělci, svěští vládcové i církevní hodnostáři se začínají zajímat o starověkou vědu a umění. Dochází k renesanci odkazu antiky, ve stavebnictví se začíná uplatňovat sloh renesanční. Nastává příliv italských řemeslníků a stavitelů, kteří se stali šířiteli nového slohu. A oni to mohli být, kdo k nám ze své vlasti přenesli i starý římský zvyk označovat stavby nápisy. Sami se „podepisovali“ kamenickými značkami na jednotlivé stavební kameny, které otesali. Tyto značky byly také objeveny při restauraci hradu Kostí na Šelemberském paláci z období kolem roku 1500. (Břetislav Štorm: Obnova státního hradu Kost, Zprávy památkové péče XIII: 1953, str. 195—218; týž, Nálezy na státním hradu Kostí, tamtéž, XIV: 1954, str. 94—95).

Renesanční člověk usiluje o vymanění ze závislosti na autoritě církve. Objevuje v přírodních vědách i rozkvět humanitních věd a umění vedou nutně k zesílení sebevědomí jednotlivce a k růstu osobní ctižádosti. Výsledkem je, že na stavbách se vedle letopočtu objevují i jména, tituly, hodnosti, záslužné činy a jiné údaje, sloužící k oslavě stavebníkově. Abych ukázal, jak se šířil a zdůmačňoval u nás zvyk užívat nápísů na stavbách, je třeba věnovat pozornost památkám z širšího území Čech.

Pouhých devět let po začátku stavby svatopetrského chrámu v Římě jsou již zveřejněni konšelé na Velvarské bráně ve Slaném v nápise: „Brána byla postavena v roce 1461 za dohledu konšelů Aleše Krupičky a Václava Rovinky.“ Jedna vlašťovka sice jaro nedělá, ale počátek to byl. Brána je stavěna ještě v starém slohu gotickém, i nápis byl proveden gotickou frakturou, česky. Další dochované nápisy již užívají módní řeči vzdělanců — latiny. Příkladem ve Vladislavský sál na pražském Hradě s nápisem „LADISLAUS REX BOHEMIAE-UNGARIAE — 1493“ (Vladislav, král český a uherský 1493). Uvedený letopočet udává dokončení renesančních oken, celá stavba byla hotova později, jak prozrazuje králův monogram na čelní stěně „W 1500“.

V Lounech, kde působil stavitel Vladislavského sálu Benedikt Rejt, si dávají měšťané na novou Zateckou bránu vytesat tři latinské nápisy. To bylo roku 1500 a brzo nato, počátkem 16. století, přestavuje východočeský velmož Vilém z Pernštejna v novém renesančním slohu gotický zámek v Pardubicích a staví tam nový

kostel s rodovou hrobkou. Obě tyto stavby jsou opatřeny nápisy v českém jazyce. Pracovali zde italská řemeslníci a stavitelé stejně jako v Novém Městě nad Metují. Zde můžeme jejich vliv sledovat na pískovcových portálcích měšťanských domů na náměstí pod podloubím. Nejstarší s českým gotickým nápisem patří domu č. 21a. Na vodorovném překladu nad vchodem čteme „1531. Jakub Puškař. Euchodia z Bohdanče. Markyta z České Třebové.“ Nahoře uprostřed je část erbu. O tři roky mladší je portálek u čísla 31a a 33a. Jeho ostění je ještě goticky profilované, nad ním je český nápis „PAN WACZLAW 1534“. Podobně datované domy jsou v Moravské Třebové z roku 1540, v Jindřichově Hradci z roku 1550 atd.

V Ohařicích u Sobotky existuje radikovaný hostinec u Heršálků z roku 1536. Nový nápis nám připomíná dávnou událost, kdy vrchnost udělila této nemovitosti navráceno oprávnění provozovat živnost hostinskou bez ohledu na osoby, které se stanou v budoucnu jejími majiteli.

Několik nápísů z doby kolem poloviny 16. století se zachovalo také na Turnovsku. Z nápísů na věži turnovského kostela se dovídáme, že „Léta 1538 chrám tento z dopuštění Páně i s městem vyholet v středu po květ [né neděli?].“ Na kostele sv. Jakuba Většího v Přepelích najdeme pouze tři letopočty: na zákristii 1545, na původním portále 1554 a na jižní zdi vedle portálu datum dokončení stavby 1557. V Českém Dubu zdobí radnici deska z r. 1565 týkající se měšťského znaku a jména: „Město toto dubu za znamení užívá, jakož také od něho své vlastní jméno má, to předkové potomkům s prací objednali a z jistých příčin městu jméno i erb dali.“ (J. V. Šimák - Soupis památek okresu turnovského, 1909.)

V druhé polovině 16. století nápisy na stavbách přibývá, a proto budeme sledovat již jen bližší oblast. Tak město Mladá Boleslav si staví v letech 1554 a 1559 (toto datum je na sloupě v mážhausu) novou renesanční radnici. Celé průčelí do náměstí si dávají Boleslavští vyzdobit postavami čtyř evangelistů a apoštolů Petra a Pavla. Jejich postavy jsou umístěny uprostřed bohatě rozvinutých renesančních ornamentů. Nad figurami jsou dvě latinsky psaná hesla, určená konšelům, aby se jimi řídili při jednání o věcech obce. (V překladu zní: „Dbejte spravedlnosti, kdož soudíte zemi. Svorností malé věci rostou.“) Pod figurami najdeme jména světců. Nápisy i výzdoba jsou provedeny ve sgrafitu.

Také v Jičíně, který patřil Trčkům z Lípy, staví se trochu později nová vysoká věž s ochozem pro hlásného — Valdická brána. Datum zahájení stavby je na bráně zapísáno dvakrát: na vnitřní straně k náměstí je nad průchoodem trčkovský erb, na němž pod úzkou římsou je vytesané datum 1568, které najdeme i na druhé straně brány nad klenákem, zdobeném znakem města. V průchodu na svorníku čtyř gotických žeber čteme letopočet 1578, v němž je osmička umístěna naležato.

V Dolním Bousově je na náměstí ve dvoře domu č. 125 zazděna železná litá deska (72 × 89 cm), datovaná rokem 1571, se znaky a jmény svobodného pána Jana Opperstorfa, pána v Dubě a na Fridštejně a jeho ženy Margarety z Lobkovic. Podle tradice přivezl desku známý sběratel starožitností pan Fiedler, úředník tamního cukrovaru, z Českého Dubu, kde jsou podobné desky zachovány.

Téměř současně přeměňoval majitel starohradského panství — dnešního Libáňska — hrad Staré Hrady na pohodlnější a době odpovídající šlechtické sídlo. Vchází se do něho bránou, zdobenou rýhovanou bosáží. Nad ní v atice je umístěn erb s příslušnou výzdobou a vedle něho deska s latinským nápisem, provedeným v renesanční velké antikvě. Stěny dokola byly vyzdobeny renesančními rozvilinami, provedenými sgrafitovou technikou. Český překlad nápísu zní: „Tato budova velkomyslného pána, pana Jiřího svobodného pána z Pruskova na Bělé a Starých Hradech, staršího komorníka císaře Maxmiliana II., byla vybudována pro svatou památku jeho i potomstva vlastním nákladem roku 1573 od narození Kristova.“

Budovy zámku jsou stavěny do obdélníku se střední příčkou, která dělí vnitřní uzavřený prostor zámku na dva dvory. Průchod mezi oběma umožňuje brána zdobená opět kvádrovou bosáží jako první. Nad ní se zvedá v patře ozdobná plocháatika tvaru průčelí antického chrámu. Ve štítě vidíme holubici s paprsky, symbol Ducha svatého. Pod římsou jsou opět dva latinské nápisy.

První v překladu zní: „Za císařů Karla, Ferdinanda, Maximiliána a Rudolfa, tobě věren v poslušnosti, Jiří, pocházející z starého pruskovského rodu“. Vpravo od něho je nápis od jeho choti: „Uršula Lobkovicová, manželka, požaduje pro sebe posmrtný odpočinek na tomto hradě. Ona rozkázala vykonat tyto práce jako památku na milého i nyní ducha manželova“. Znamená to, že její manžel Jiří zemřel dříve a ona jako vdova dala provést tuto oslavnou nadstavbu brány. Pod nápisy je umístěn několi-kadilný erb, vyzdobený helmami a klenotem. Po obou jeho stranách na konzolách ve výklencích stála kamenná poprsí císařů Ferdinanda a Maximiliána. Pod konzolami běží vodorovná římsa a do ní vyškrábal své jméno a datum práce zedník, který stavbu opravoval na začátku 19. století. Švabachem provedený nápis zní: „Pelikán mistr zednický 1811.“

Tři roky poté, co byl vybudován zámek starohradský, vystavěl na Kosti pivovar vládnoucí pán Sobotecka. Hovoří o tom pískovcová deska, kterou můžeme spatřit na jižní zdi pivovaru pod hradem. Neodborník ji těžko přečte, protože gotické lámané písmo je už zvětralé a užívá se zkratek. Otiskujeme celé znění nápisu (v závorkách jsou doplňky zkratek), pro ukázkou text nepřepisujeme, ale transliterujeme: „Letha ec (et cetera = Páně) 1576 Tento Piwovar ge wystawen za pano(wan)í ge(ho) milosti Urozené(ho) Pana P(ana) Kristoffora z Lobkowicz:“ Všimněme si, že pan Krištof z Lobkovic se ještě píše po staru, gotickým písmem a česky. Za necelých dvacet let později se jeho nástupce vyjádří v Sobotce už latinsky, jak bude dále uvedeno.

Oč hůře se čte gotické lámané písmo než latinka, která se dodnes užívá, se mohou sobotečtí občané snadno přesvědčit přímo doma. V jejich kostele je totiž v pravé stěně zazděn náhrobní kámen pana Jáchyma Hubryka z Hendrsdorfu a na Bfezně z roku 1599. Kamenný rytíř je kol dokola orámován českým nápisem, psaným gotickou frakturou. Pokuste se nápis přečíst. Nepodaří-li se vám to, budete si ho mocj přečíst za nějakou dobu v našem časopise.

Nyní si všimneme nejstaršího nápisu vesnického. Dal ho vytesat do pískovce mlynář ze Střevače. Je psán česky, opět gotickým písmem a zní: „Léta Páně 1590 vystavěl jest mlejn tento Jan mlynář příměním Turek nákladem svejm“. Pod nápisem je vytesáno kolo s příčkami, znak mlynářského řemesla. Tento nápis je zajímavý tím, že podává zajímavý důkaz o vzniku našich příjmení a dále tím, že zde jsou zachovány některé nářeční krajové prvky (mlejn, svejm). Dodatečně byla na tuto desku vytesána ještě jména dalších majitelů mlýna z roku 1861, jak říká nápis psaný velkou latinkou: „OBNOWENO ANNO MDCCCLXI JOZEF A ANNA SPIEGEL“. Tento vzácný historický dokument býval vestavěn do dřevěné roubené stěny mlýna. Bylo nebezpečí, že v případě požáru bude zničen. Protože jej nebylo možno získat do muzejních

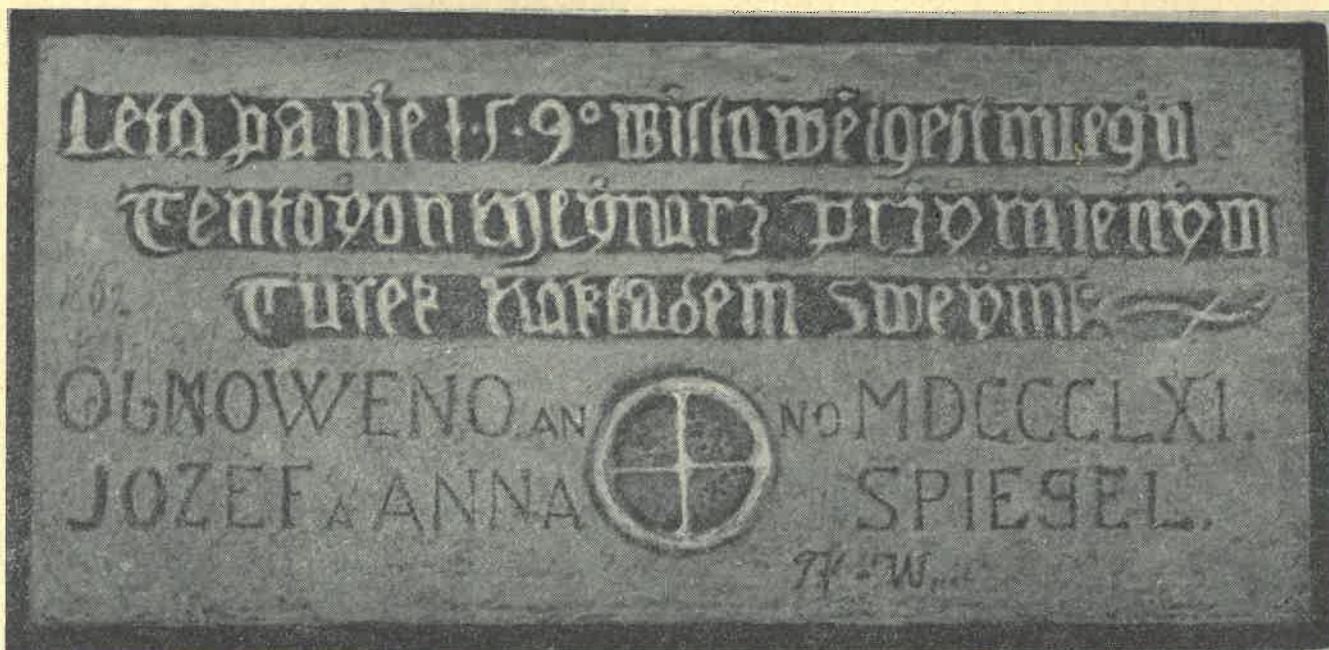
sbírek, odlil jsem jej v roce 1945 do sádry. Kopie visí v jičínském muzeu. Před třemi roky střevačské JZD-mlýn rozbořilo. O originálu jsem se dozvěděl, že prý si ho bývalí majitelé odvezli někam do Prahy. Nevím, neříká-li se to jen proto, aby se nemuselo doznat, že byl zničen. Utěšme se tím, že máme alespoň jeho odlitek.

Proč si to tolik ceníme? Máme k němu totiž v Jičíně cenný protějšek z téhož roku, napsaný však jazykem latinským a novým písmem, latinkou. Uvažme: na českém venkově se píše ještě česky, gotickým písmem, kdežto ve městě už po novém způsobu latinsky a latinkou. Na venkově je letopočet vyznačen arabskými číslicemi 1590, ve městě římskými MDXC. Nápis je vytesán do bosovaného portálku pískovcového v domě č. 8 v ulici Chelčického. Dům stojí v rohu náměstí a byl právě nedávno restaurován. Za stara slul Hollarovský, protože patřil panu Mikuláši Hollarovi z Práchně, stavebnímu písaři Albrechta z Valdštejna. Pan Mikuláš byl vlastním bratrem světově známého rytce Václava Hollara. Později se tento dům nazýval „U kotvy“ podle domovního znamení ve štítě (J. Mencl: Historická topografie města Jičina I, str. 219). Nápis na kamenném překladu portálku zní: „JOANES ITALI (cus) PACOVIN (us) FIERI CVRAVIT“ (Jan Vlach Packý pečoval o postavení). Abychom návštěvníkům muzea umožnili srovnání obou nápisů, odlil jsem i druhý s kolegou Františkem Šaldou a nyní oba odlitky visí v jičínském muzeu vedle sebe. Jsou příkladem toho, jak nové duchovní i umělecké proudy zdomácnily nejdříve ve městech.

Nad západním vchodem do soboteckého kostela je umístěn lobkovický znak. Původně býval vsazen do zdi uvnitř kostela na dobře viditelném místě u kněžiště. Pod ním býval latinský nápis hlásající založení chrámu. Nápis vzal asi za své, když spadla r. 1885 chrámová klenba. V českém překladu zněl: „Oldřich Felix svobodný pán z Lobkovic, pán na Bilině, Kosti, Beškovcích a Blatné, úředník Rudolfa II., římského císaře a českého krále, zakladatel tohoto chrámu 1595. Anna svobodná paní z Jindřichova Hradce, paní na Bilině, Kosti, Beškovcích a Blatné, řečeného vznešeného pána, pana Oldřicha nejvěrnější manželka.“ Text nápisu zaznamenal Jar. Schaller v knize Topographie des Königreichs Böhmen IV, Praha 1790, str. 49–50.

Na rod lobkovický upomínají v kostele ještě tři náhrobní dětské kameny z červeného mramoru, které můžeme spatřit zasazené do levé zdi kněžiště před oltářem. Jsou tu pochováni: roku 1581 osmnáctinedělní Marie Magdalena, roku 1586 Jáchym Křištof, bez sedmi neděl tříletý, a roku 1590 dvacetišestinedělní Adam.

Že na stavbě kostela pracovali italští řemeslníci, dosvědčuje při opravě objevený nápis na východní straně jižního portálu: „Mateo 1593“. Dalším dokladem je fakt, že 5. října 1598 koupil v Sobotce dům Jan Mafiges Vlach, kameník. Jiný Ital, Petr Vlach, zedník ze Sobotky, uza-

Deska ze mlýna ve Střevači.

vrhel 15. VII. 1620 smlouvu s Turnovskými o opravě jejich fary. Jsou to důkazy přítomnosti italských řemeslníků v Sobotce. (Jiří Čarek: Stavební povaha chrámu sv. Maří Magdaleny v Sobotce, sborník Sobotka 1948, str. 61n.)

Když už jsem se zabýval nápisy z nového soboteckého kostela, poznamenávám, že kámen k jeho stavbě se lámal a vozil z Plakánku. Tam se dodnes zachoval nápis, který o tom svědčí. Pojednání o něm napsal dr. Karel Samšíňák v článku Datovaná lomová stěna v kosteckém dole (Ochrana přírody XV. (1960), str. 55—56). K článku je připojen obrázek nápisu, kreslený akad. malířem Vl. Kopeckým. Předkládám k úvaze, zda dnes špatně viditelný a nepřístupný letopočet 1595 by se neměl spíše čísti 1591.

Po úrodě nápisů ze 16. století přicházíme do věku, kdy jsou méně četné, alespoň v našem okolí. Nedlouho po dokončení soboteckého chrámu byl vystavěn kostel v Libošovicích. Dnes obnovené latinské malované nápisy na stropě jeho lodi nám vyprávějí, že byl vystaven za Viléma mladšího svobodného pána z Lobkovic a jeho manželky roku 1610 (další nápisy pak hovoří o zvětšení kostela roku 1874 a o opravě v letech 1941—42). Na počátku války třicetileté se opravuje také starý gotický kostelík na Bradech u Jičína. Do kamenné desky nad jeho vchodem je zapsáno: „ANNO D(omi)NI 1622. Sta(vení) Post(aveno) za Gana Givonry slavného kostelníka(a)“.

V této době byl majitelem celého kraje Albrecht z Valdštejna. Ač budoval v Jičíně hlavní město svého vévodství frýdlantského a dostavěl i rozestavěl zde několik monumentálních staveb, žádné nápisy nám nepřipomínají dobu jeho pro kraj příznivé vlády. Jen v Praze v jeho paláci na Malé Straně je na kašně v zahradě vytesán osmidílný erb a nad ním čteme: „1630 ALBERTVS D. G.“ (Albrecht z boží milosti). Tohoto přívlastku používali jen panovníci, králové, císařové. Tak i tento nápis dokazuje, že měl Albrecht vysoké ambice. Po zavraždění byl pohřben v nedokončeném kostele kartouzského kláštera valdicického. Jedině tam dnes najdeme v našem kraji nápis na valdicické stavbě: nad vstupní branou do předklášteří je monogram CW (Cartusia Waldicensis). Uvnitř kláštera nad vchodem do kostela je zazděna oválná kamenná deska se zlatě napsaným latinským textem žalmu 26, věta 8 a letopočtem 1655. V překladu zní: „Hospodine, jáť miluji obydlí domu Tvého a místo přibytí slávy Tvé“.

Blízko pod Troskami v Želejově u č. 3 stojí starodávná roubená dvanáctiboká stodola, datovaná rokem 1660.

Dále v kraji najdeme na hlavním portálu zámku v Kopidlně šlikovský erb s letopočtem 1674. Jiná šlikovská stavba — velký špejchar — stojí v již vzpomenuté Střevači. Stavěl ho slavný burgundský stavitel Jan Mathey. Deska na špejcharě nese jeho jméno. Je tesána do pískovce, nápis je proveden latinsky velkými typy latinky. V českém překladu zní: „Nejjasnější pán, pan František Josef Šlik, svatě říše Římské kníže z Bassanu a Weisskirchen, pán na Kopidlně, Starých Hradech, Bartošově, Vokšicích, Jičíněvsi a Břlsku, svatého římského majestátu činný komorník a posléze rada státního dvora, špýchar tento dal vybudovat 1690. Architekt D. J. B. Mathei.“ Jména všech panství a dvorů, všechny šlikovy funkce jsou na desce vypočítané a nakonec se skromně krčí jméno tvůrce: „Architekt pan Jan Burgund Mathei.“ Připomínám to proto, že i na lidových stavbách se někdy setkáváme s podobně umístěnými jmény tesařů — stavitelů.

O deset let později byl z příkazu téhož šlechtice dokončen špejchar ve Vokšicích u Jičína. Je opatřen podobnou latinskou deskou, jako špejchar předešlý. Čteme na něm letopočet „léta páně 1700“, dále jméno projektanta „architekta pana J. B. Matheje z Burgundu“ a „mistra stavitele Filipa Spanbruckera ze Salisburgu“ (Solnohradu). Na desce je zachycen lidový název Kopidlna—Kopitno. Tento starý špejchar prodloužili Šlikové v minulém století o přístavbu, na které je umístěna deska

s českým nápisem. Je zajímavá tím, že obsahuje kromě jména stavebníka i jména všech panských úředníků a vrchních vesnických rychtářů. Tesána je velkými latinskými písmeny a je velmi dobře čitelná, pochází z roku 1831.

Dokladem konsolidace statků na vesnicích v první polovině 18. století je pěkná barokní brána v Horních Kněžnicích č. 16. Klenutý vjezd do dvora zdobí hlavní klenák, na kterém je monogram stavebníka CW, dvouramenný kříž, vedle něho písmena F, L (asi monogram kameníkův) a dole letopočet 1721. Brána je celá provedena z otesávaných pískovcových kvádrů, nad nápisem je výklenek (dnes prázdný) pro světce — patrona. Vedle vjezdu pro povozy je zřízena po straně branka pro pěší. Bránu kryje prejzová kůrková stříška, z které čnějí k obloze tři kamenné vázy. Pěkných bran do statků bývalo i na Sobotecku dříve více. V Sobotce v usedlosti pana Peice stála donedávna dřevěná brána, datovaná podle vyprávění pamětníků letopočtem 1717. Jednalo se o její přenesení k Šolcovu statku, ale bezvýsledně. Před několika málo lety byla zničena a Sobotka tak ztratila cennou památku lidového stavitelství.

Je však už čas obrátit pozornost k nápisům na záklotech z lomenic dřevěných domů na Sobotecku, neboť nejstarší zachovaný je označen letopočtem 1736.

(Pokračování příště)

27. října až 17. listopadu se uskuteční v čítárně Střediskové knihovny v Sobotce výstava díla akad. malíře Vladimíra Kopeckého. Na vernisáži účinkuje Recitační studio Srámkova domu. Přinášíme reprodukcii jedné z posledních prací mladého umělce.

Alois Havel

Edice Českého ráje a spisovatelé kolem ní

[Jaroslavu Šulcovi k 65. narozeninám]

Město Sobotka a Sobotecko vůbec vešlo do našeho povědomí nějak hlouběji než jiné oblasti. Zajímavá historie, rázovitost lidu vyplývající ze zvláštního charakteru kraje, vynikající jedinci jako básníci Václav Šolc, Fráňa Šrámek, malíř Václav Špála aj., to všechno s dominantou Humprechtu, kouzlem Plakánku a vřadou Kostí promlouvá k srdci i duši velmi naléhavě.

Není divu, že právě tady — v Sobotce — hlavně zásluhou znamenitého typografa, majitele tiskárny Leopolda Lažana, z jehož dílny vycházely na boží světlo četné, dobře a sličně vypravené publikace, vznikla v roce 1939 Edice Českého ráje, která si dala úkol vydávat knihy začínajících i poněkud už známých autorů. Kolem výboru, který mimo L. Lažana tvořili učitelé Jaroslav

Šulc, František Holý a dr. Alois Kafka, seskupilo se klubko literátů, kteří tu buď vůbec začínali, jako Jan Mach-Stránský, nebo pokračovali v umělecké dráze. Dr. A. Kafka se uplatnil především jako ilustrátor. Neobyčejně houževnatý a obětavý i zkušený L. Lažan byl jim nejen vydavatelem, ale i rádcem a přítelem.

Jeho osobní profil nastínil odb. učitel Václav Frýba v časopise Zpravodaj Šrámkovy Sobotky, r. II. č. 12 v prosinci 1965 článkem „Památce typografa-umělce“. Píše: „Byl rodem Moravan. Narodil se 8. XI. 1885 v Oslavanech u Brna, zemřel v Sobotce 2. VIII. 1958 a tam také je pochován. Sobotecký impresor Lažan byl muž vysoké, robustní postavy, širokého úsměvu a dobrácké povahy. Jeho pracovní elán byl obdivuhodný, trpělivost bezmezná (tak dlouho si s věcí hrál, až to bylo to pravé). Snad nikdy se nezlobil, býval však nerad, když se do milovaného řemesla pletl „tiskařský šotek“... A žádné práce se nebál. Roku 1939 mu navrhli Dr. Kafka a odb. učitel Holý vydávání menších literárních prací autorů, kteří by se vzdali honoráře. Bez dlouhých úvah přikročil k realizaci myšlenky a založil Edici Českého ráje (EČR). Útlé sešitky sbírek vycházely v ní v nákladu 300 až 500 výtisků (román A. Havla „Stezka“ 1000 výtisků). Přesto byla jejich grafická úprava prvotřídní.“

Střídali se autoři (J. Mach, Jar. Šulc, Jar. Podobský, Jan Boudyš, Al. Havel, Fr. Roubal), střídali se malíři (dr. A. Kafka, V. Špála, Fr. Chlíbaek, Vojtěch Sedláček), střídaly se i osudy státu v těch letech, kdy EČR vycházela (1939–1948).

Mimo mladistvého Jana Macha byli další autoři, i když je mezi nimi nějaký ten rok rozdílů, z generace, o které velmi výstižně píše J. Šulc: „Narodili jsme se do těžké doby: od dětství až do dneška jen války, bída, živoření a boje.“ Těmito fakty je samozřejmě poznamenáno i jejich literární dílo, které se jim vedlo tu s větším, tu s menším zdarem, které však nebylo nijak bezduše vykonstruované, nýbrž klíčilo a vyrůstalo právě z jejich osobitých zážitků. Není ani náhodné, že se tu setkali největší literární povoláním učitelé (Šulc, Podobský, Boudyš, Havel). Znali se už dříve, měli stejné zájmy — i když rozdílné pojetí a výraz — přilnuli ke kraji (i když někteří pocházeli odjinud), zamilovali si Pojizeří s krásami Českého ráje.

Leopolda Lažana si oblíbili nejen z toho důvodu, že se uvolil vydat jejich dílka, ale i z toho přesvědčení, že to je člověk, jenž nemyslí ani tak na svůj zisk hmotný, jako na úspěch edice. On píše např. 27. 5. 1941: „... jsem vždy spokojen, když mi to kryje režii, začátky u každého nakladatele byly svízelné a tak ani já se neoddávám ilusím, že bude o knížky nějaká velká pranice, ale přeci doufám, že prorazím se svým nakladatelstvím — v pozdějším čase...“ (Nutno připomenout, že musel při expedování knižních zásilek počítat až s 10 % nevrácených a nezaplacených výtisků, jak uvádí jinde.)

V dopise ze dne 16. 1. 1943 poznamenává: „... nepíši jsem nadšen, píši jsem spokojen se zájmem, jenž se v poslední době o knížku Vaši i o Edici jeví (týká se románu Stezka od A. Havla)... Snad při příštích knížkách nám to pomůže hodně tlačit, že se dostanou i do kruhů, v nichž na moji vydavatelskou činnost koukali jaksi s patra, což mne ovšem od další činnosti nezrazuje, a myslím, že časem prorazím...“

Uplynulo však sotva půl roku a L. Lažan si stěžuje 17. 7. 1943: „Jsou to potíže, že bych nejráději od toho všeho utekl, ale kdo se dá na vojnu, musí bojovat.“

Proč taková hořkost? Protože od vydání Havlovy „Stezky“ v r. 1942 nebylo panu Lažanovi k vydání nic povoleno. — „Měl jsem na kulturním oddělení,“ píše 15. 12. 1943, „dvoje básně, Brož, Podobský, byly zamítnuty, dále jsem žádal o povolení knížky red. Pernici „Podivné povídky,“ byla rovněž zamítnuta. Román M. Matesové „Volání země“ nepovoleno. Knížka pro hochy M. Matesové „Tajnosti červené pošty“ rovněž nepovolena.“ — Podobně dopadl Matesové „Skleněný chléb“, ilustrovaný A. Kafkou, nemohla být vydána ani sbírka veršů mladého Vladimíra Mikuláška, která ležela v tiskárně bůhvíjak dlouho. Marně si Mikulášek v dopisech J. Machovi na tuto okolnost stěžoval, nedočkal se. V čem byla hlavní příčina neúspěchu? Především v té okolnosti, že vydavatel neměl zásobu papíru. Vysvítá to z dopisu dr. Jaroslava Hofmana (působil v Praze, kde měl mnoho známých), který EČR velmi pomáhal svými zásahy a přimlouvami na rozhodujících místech, obětavě, bez nějakého hmotného aspektu, prostě z lásky k věci samé: „Pan Lažan vykazoval malý sklad

papíru, edice všechny jsou zastaveny, aniž byly o tom vyzooměny. Jen proto neměli úspěchu autoři, kteří svěřili svá díla Edici Českého ráje. Mají to předložit jiným nakladatelstvím.“

Největšího ohlasu edice dosáhla sbírka J. Šulce „Český ráj“ a román A. Havla „Stezka“. Měřítkem byl odbyto těchto knížek, dále jejich ohlas mezi čtenáři. K této věci píše L. Lažan 17. 5. 1943: „Nejsem kritik a prosím, byste tato má slova jako kritiku nebral, jsem jenom nakladatel a ten se každý velice rád podrobí chuti čtenářů, proč, nu snad je to trochu z obchodní stránky, poněvadž každý nakladatel chce knížku prodat... Škoda, že jsem Stezky netiskl 2000, byla by se určitě prodala, poněvadž ještě stále se trousí objednávky, jež nemohou být vyřízeny.“

O propagaci EČR L. Lažan pečoval velmi aktivně, rozesílal výtisky k recenzím na všechny strany, staral se, aby knihkupci uspořádali své výlohy ve prospěch té či oné novinky edice. „Zdejšímu knihkupci,“ píše jindy, „dávám vždycky hned po vyjití 10 knížek a celý výklad si s nimi vždy vyzdobí, také nějakou prodá, ale není toho nikdy mnoho, musím se o rozprodej starat sám do jiných měst a míst... Těší mne každé uznání a povzbuzuje k další práci...“ Autoři rukopisů navštěvovali většinou osobně p. Lažana v jeho rozsáhlém suterénu mezi tiskařskými stroji a matricemi v domě u nádraží, tady se vedly besedy, kuly se další plány, posuzovaly se úspěchy i nezdary, prožívaly se radostné chvíle, když se kniha zrodila, aby se vydala do světa. Páchla ještě tiskařskou černí, ale byla to vůně omamná.

A přitom ten, jenž měl na věci největší podíl, se jenom usmíval. Že to byl člověk skromný, vysvítá z jeho slov: „Budete-li psát nějakou zprávu do novin, pište prosím o edici, o mně není třeba psát, nejsem milovníkem nějakého vynášení osob a pak jsem ještě dohromady nic neudělal. Stačí zmínka, že edici vydává tiskárna Lažan v Sobotce. Snad si pomyslíte, že to není správné, ale mně to stačí. Hlavní věc, abych mohl vydat další hodnotné knížky, někdy snad posloužím některému autoru na světě boží, jindy zase dobrý autor poslouží mně a edici.“

A nyní o autorech jednotlivých knížek Edice Českého ráje.

Jan Mach (Stránský) se narodil 23. června 1915 v Brně. Dostal se do Sobotky se svou matkou (jejího rodného jména pak používal jako pseudonymu), chodil tu do obecné školy, nějaký čas navštěvoval gymnasium v Mladé Boleslavi, vrátil se na soboteckou měšťanku, vyučil se ve střížním obchodě a stal se tu i příručím. Potom absolvoval jednoroční obchodní školu v Praze. V té době se seznámil s některými novináři, především s hlasatelem rozhlasu F. Kocourkem, se kterým si později dopisoval. Mach přispíval zprávami do Národních listů a krátce se stal i redaktorem Krkonošského obzoru. K novinářství opravdu přilnul. Ale věnovat se mu cele nemohl. Od roku 1940 pracoval jako skladník u jedné stavební firmy a v r. 1942 byl totálně nasazen k jiné firmě toho druhu, a to do Vídně.

V té době udržoval bohatý písemný styk s básníkem Vladimírem Mikuláškem (poznali se asi při té příležitosti, kdy Česká akademie věd a umění vydala v bibliotéce J. Zeyera jejich literární práce). Na 1. máje 1942 píše Mikulášek ze Železného Brodu (nar. 26. 2. 1918 v Košťálově u Semil) Machovi do Vídně mimo jiné: „Snad stavíte Babylonskou věž, ale životní prožitky nelze koupit za žádné peníze. To má pro Vás jako člověka s literárními sklony velikou cenu.“

Jan Mach nemohl nabytých zkušeností bohužel využít. 19. března 1945 píše sice Jaroslavu Šulcovi do Prahy: „Snad už dlouho nebude vojna, věřím,“ ale takřka na prahu svobody hyne při náletu na Vídeň. Stalo se 7. dubna 1945. Jak bychom mohli nyní zapomenout na několik veršů z Machovy pozůstalosti:

*Až jednou umřem,
myslím, že přece jen zapláče země.
Ten pláč ti bude večer znít dlouho,
touhy ty naše jedině dítě,
Sobotko milá!*

„Tam, na soboteckém hřbitově, mám uschovanu všechnu svou slávu, dech tepu lidského života ustýlala si časem v jeho zdech.“ (Z lyrické prózy J. Macha.)

Po válce vrátila se Sobotce jenom urna s autorovým popelem.

V r. 1939 vydal L. Lažan jako první tisk EČR útlou knížku „osmi básní všedních dní“. Byly to Machovy „Ž e n y“, vydobené linoleotypy A. Kafky. Byl to zajisté pokus dost odvážný. Profesor Bohuslav Pavlíček, sám básník (1934 vydal sbírku „Vyznání lásky“, věnovanou Táborsku, přispíval do různých časopisů), ač povoláním technik, napsal do Pojizerských listů 16. 7. 1943 o Machově debutu mimo jiné: „Autor neklade si vysokých cílů. Tyto ostatně přinášívaly čtenářům i velká zklamání... Získává si nás melodickým výrazem a citovou důvěrností...“

L. Lažan byl si plně vědom toho, že je to na počátek edice podnik poněkud riskantní a na posudek Pavlíčkův reaguje poznámkou, že hned při prohlížení rukopisu si toho byl vědom, a přesto se rozhodl sbírku vydat jednak proto, že autora dobře znal, „snílek, který má pro praktický život málo smyslu“, a také z toho důvodu, že mu chtěl pomoci do světa.

*„oči se v oči namočily,
aby tím dny další žily“*

[Zněla láskou]

Je nepochybné, že tento prvý krok do literatury, povzbudil Jana Macha k dalším pokusům. To nejsou jenom některé jiné verše, je to i snaha napsat román, divadelní hru (jak o tom píše L. Lažan), je to rozbor 4 básní Svato-pluka Čecha, jež se vztahují k Sobotce (v rukopise „Čtyři sobotké“), ale především prozaická prvotina „Povídky velikonočního týdne“. Byly vydány r. 1943 nákladem České akademie věd a umění z fondu Bibliotéky Julia Zeyera. Jan Mach byl jedním ze 6 autorů, kteří byli tímto uznáním tehdy poctěni. Velmi působivá je tu zejména lyrická povídka „O šťastném básníku“. Je v ní zajisté hodně osobního prožitku.

Jan Mach, tak jako mnozí jiní, poslal výtisk povídek Mistru Fráňovi Šrámkovi. Ten pak odpovídá dopisem ze dne 7. 2. 1944: „Co je na této knížce slibného, je prozatím jen nad řádky a mezi řádky, v spodním dechu, v zdráhavém dotyku a uchopení — výrazově, formově není tu ještě hotovosti, definitivnosti, osobitého přízvuku; to jistě přijde po dalším úsilí a práci.“

F. Šrámek pokračuje: „Je to první dobrý krok, který Vás zavazuje k dalšímu, ještě lepšímu... Přál bych Vám, abyste se dostal brzy již domů, do vhodnějšího a pro práci úrodnějšího prostředí.“

Toho však Janu Machovi už dopřáno nebylo.

Jaroslav Šulc, autor druhé sbírky EČR, není také sobotceký rodák, neboť spatřil světlo světa na Mělníce 22. září 1903. Jeho matka, rozená Folprechtová, pocházela

však ze Sobotky. Sem byl její manžel přijat r. 1905 jako městský úředník. Tenkrát nebyla ještě dostavěna dráha Mladá Boleslav—Stará Paka, a tak se tehdy dvouletý Jaroslav dostal spolu s rodiči do Sobotky z Dolního Bousova kočárem. Město se mu stalo druhým, ba nejvlastnějším domovem. Do Mělníka přišel zřídkakdy. V Sobotce vychodil Jaroslav obecnou i měšťanskou školu, v r. 1918 byl po úspěšně vykonané zkoušce přijat na učitelský ústav v Jičíně a tady r. 1922 také maturoval. Téhož roku nastoupil od 1. září na učitelské místo v Moravské Ostravě-Přívoze, odtud přešel 1929 na nově zřízenou státní menšinovou školu ve Vítkově v okrese Opava, až do mnichovských událostí působil na nejstarší slezské škole v Jektaři u Opavy a v Opavě samé. 8. 10. 1938 byl donucen evakuovat, učil krátký čas v Dolním Bousově a Sobotce a poté řadu roků v Praze, kde také po 41 letech poctivě učitelské práce odešel do výslužby.

Na své školské pouti poznal krásu Beskyd, Jeseníků, slovenských hor, poznal zcela jiný život, ale kouzlo Českého ráje v něm utkvělo nehlouběji. Právě tak i život drobných sobotceckých řemeslníků, chalupníků, stejně jako odstrčený život rolníků v kopcovitém kraji a v hlubokých pískovcových údolích za Kostí, na Žehrovce ap.

Onen „stříbrný vítr“ rozdyčtělého mládí pod Humprechtem se vším nadšením i zklamáním přitahuje Šulce stále sem, ať je kdekoli vzdálen.

Na Slezsko ovšem rovněž nezapomíná. Tady vznikaly jeho první verše, tady byly vydávány jeho první knihy. V prosinci 1959 píše do vlastivědného časopisu „Vítkovsko“ článek nazvaný „Po třiceti letech“ a v něm přiznává, že se mu původně z Ostravy do vzdáleného, v horách a kopcích ukrytého Vítkova moc nechtělo. Byly tam nejen drsné přírodní podmínky, ale i tvrdá práce mezi Němci, kteří tu český živel potlačovali, jak se dalo. Díla ve škole i mimo ni bylo však plno a to život zpestřovalo. Šulc měl plán i literárně zpracovat své vzpomínky na Vítkovsko, své zkušenosti podchytit, ale rok 1938 jeho úmysl přerušil. A už se k němu potom nevrátil.

Ve Slezsku vyšly už dříve první Šulcovy literární počiny. Byla to díla: VRAK (próza 1930), HNĚDKA (příběh koně, dějově čerpaný ze Sobotce, 1933), NÁVRAT (povídka, 1935), DVA HLASY (verše, 1934), OD PRADEDA K LYSE HOŘE (verše pro děti, některé zhudebněné Arnoštem Rychlým, 1937), především pak jedna z nejzdařilejších jeho próz PRÍBĚH POSTMISTRA DLUHOŠE (tragický zápas českého člověka mezi německým živlem, 1937), CHATA V HORÁCH (novela 1940).

Později a v jiných podmínkách vydal autor román MARNOTRATNÝ SYN (o básníku Prvosenek Václavu Šolcovi, který Šulce velmi poutal svým osudem, 1943), sbírku OD JARA DO JARA (mládeži, 1944), prózu pro děti DŮM POD HORAMI, s podtitulem Vypravování o šťastném dětství (1945). V ní vystupuje učitel Josef Kalus. V. Martinek napsal, že to není román životopisný a přesto tvář čeladenského básníka se usmívá z každé kapitoly. — V Májové soutěži 1947 dostalo se uznání Šulcově knize pro mládež STATEČNÍ CHLAPCI Z PŘÍMORÍ.

K Sobotce se nevztahuje jenom Marnotratný syn nebo Hnědka, ale i studie K. V. Rais v Sobotce, uveřejněná ve Sborníku k uctění památky K. V. Raisa r. 1936. Šulc tu ozřejmuje Raisův literární vztah k Sobotce (Pálpání, Skleník, Ve skále),

Jako ostatní slezští a moravští autoři, tak i J. Šulc posílal své literární práce Petru Bezručovi a těšil se vždy z jeho odpovědí, jež mu byly vodítkem i povzbuzením do prací dalších. Napsal o Bezručovi nejen knížku „O Starém ještěru“, ale v Pojizerských listech ze dne 12. 9. 1947 uveřejnil i článek Petr Bezruč a Český ráj. Dokazuje, že Bezručův praděd Fr. Brožek byl kovářem v Hrubém Rohozci u Turnova. (Vzpomínka k 80. narozeninám autora Slezských písní.)

Jaroslav Podobský ve své studii Český ráj v literatuře píše, že Šulc teprve v knížce ČESKÝ RÁJ se vrací do kraje, „jehož krásy tu vroucně promluvil k jeho srdci.“ — Bohuslav Pavlíček uvádí zasvěceněji ve zmíněné už studii Edice Českého ráje, že je sbírka věnována památce V. Šolce a že autor „vrací se domů, když v dále vše ztratil a hledá víru... Je to lyrika, kde primitivními prostředky docílují se značného citového účinku, lyrika krajová, která dokazuje, že nepotřebuje se pachtit na samy vrcholy umělecké tvorby, aby v duši kraje zanechala živé představy a teplé vzpomínky...“

Básně Český ráj vyšly v EČR jako druhá sbírka v roce 1940. Je to poesie hluboce prožitá, a proto také tak intenzivně působící. Taková báseň jako Rod, Pozdní návrat, Modlitba v polích, Český ráj dovede v člověku vyvolat silnou odezvu. Především pak D o m o v :

Málo známá kresba hradu Kostí, vytvořená předním členem umělecké avantgardy sdružené v Devětsílu Karlem Teigem. Byla otištěna v r. 1920 jako grafická příloha prvního čísla uměleckého měsíčníku Orfeus. Tuto dnes vzácnou revui, vydávanou na počátku dvacátých let Uměleckým klubem, redigovali Ladislav Vladyka s Karlem Teigem. Její tři čísla vyšla v letech 1920—21 v době, kdy řada časopisů pro nepřítel poměrů zanikala. mj.

*Můj domov je čedič a písek,
hladová země pod horami.*

*Řekni mi však,
kde bělejší oblaka plynou,
kde vlídněji hovoří lesy,
kde pták krásněji zpívá svou píseň,
kde mateřidouška sladčeji zavoní
s mezí?*

*Můj domov je písek a čedič,
hladová země v průvanu hor.*

*Tam v zemi
spí věčný sen moje matka,
tam radosti, smrti i žalem
se vším jsem spjat...*

*V hladové zemi pod horami
leží můj domov — čedič a štěrk!*

Knihu opět vyzdobil linoleoryty Dr. Alois Kafka. Báseň DOMOV byla zhudebněna pěti různými autory. To svědčí o její vnitřní síle a kráse.

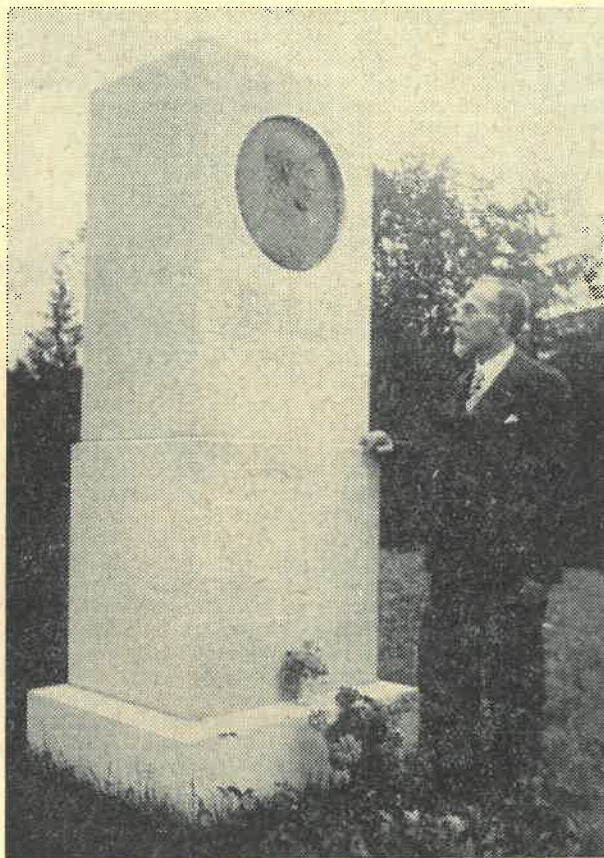
V domovském kraji na Sobotecku jsou kořeny a prameny významných Šulcových prací. Tak se u něho projevuje to, co tak výstižně napsal Fráňa Šrámek: „... nám věř, kdož tohoto kraje citlivě, osudně nosíme značku...“

K Sobotce má vztah nebo odtud čerpá námět i řada veršů a povídek otisknutých v časopisech nebo uložených v rukopisech. Šulc přispíval do Osvěty venkova, Pojizerských listů, Soboteckého věstníku, Zpravodaje Šrámkovy Sobotky aj. Užívá různých pseudonymů jako Jan Klen (podle sobotecké Klenice), JŠ, HP, J. Šulcová. V r. 1931 obdržel stipendium z fondu Julia Zeyera při České akademii věd a umění, r. 1948 stipendium min. školství na cestu po Slovensku. O uznání v Májové soutěži 1947 byla už zmínka vpředu.

Byl členem Syndikátu českých spisovatelů, dočasně i Máje a Iskry.

Do kulturního obrazu Sobotecka vepsal se velmi výrazně.

(Dokončení příště)

29. října 1968 vzpomínáme 35. výročí úmrtí českého historika Jana B. Nováka. Na snímku univ. prof. dr. Gustav Friedrich při odhalení Novákova památníku na Ždánku 2. června 1935.

K 85. narozeninám JUDr. Václava Peči

Když se v polovině dvacátých let utvořil v Praze Kruh rodáků a přátel města Sobotky a okolí, stála v jeho čele tzv. rodácká pětká. Dnes žije už jen poslední její člen,

JUDr. Václav Peča, významný český národohospodář. Za druhé světové války sice přinesl známý britský odborný časopis Review jeho nekrolog, ale navzdory tomu se dr. Peča těší dosud dobrému zdraví a dne 24. října 1968 se dožívá 85 let.

Narodil se v Sobotce jako nejmladší z deseti dětí dlouholetého zdejšího starosty Františka Peči. Gymnasium studoval v Jičíně a v Hradci Králové, dal se pak zapsat na právnickou fakultu Karlovy university v Praze, kde promoval r. 1909. To již byl zaměstnán jako úředník pražské pojišťovny Slavie a tomuto ústavu zůstal věrný celý život. Postupně se propracoval v žebříčku úředních hodností až na místo vrchního ředitele (r. 1922) a ke svým padesátinám byl jmenován generálním ředitelem ústavu, který svědomitě a obezřetně řídil až do roku 1946, kdy odešel do výslužby. Kromě této činnosti působil také pedagogicky nejprve na Československé obchodní akademii, později dlouhá léta na Vysoké škole obchodní, a byl předsedou Svazu československých pojišťoven. Zasloužil se významnou měrou o budování našeho národního pojišťovnictví, což bylo uznáváno i vysokými státními činiteli.

Od r. 1910, kdy vyšel první jeho článek v Masarykově Času, byl dr. Václav Peča také publicisticky činný. Jeho dílo tvoří zvláště odborné články a statě, byl i spolupracovníkem Ottova obchodního slovníku. Několik jeho prací vyšlo i knižně, například „List z českých dějin hospodářských“ (1927), „Dějiny Slavie“ (1919 ve sborníku Banka Slavie 1869—1919) a „První desetiletí banky Slavie v samostatném státě československém a vývoj československého pojišťovnictví 1918—1928“. (vyšlo rovněž anglicky). Když pak odešel do důchodu, věnoval se překladatelské činnosti a posléze se plně oddal svému oblíbenému tématu — dějinám svého rodu a rodiště. Tak vznikla jeho rukopisná díla o soboteckém kantoru Františku Kendíkovi a jeho synu, básníku Josefu Ladislavu Kendíkovi, o vlastenci Václavu Pečovi, majiteli rozsáhlé

knihovny, a konečně o starším bratrovi Vilémovi, nadaném básníkovi z okruhu Moderní revue. Tato poslední práce byla odměněna v literární soutěži Šrámkovy Sobotky v roce 1963. V posledních letech pracuje dr. Václav Peča — pokud mu to dovolí jeho oční choroba — na svých vzpomínkách.

To jsou tedy stručná fakta o životě jednoho z nejvýznamnějších soboteckých rodáků. Snad se na nás pan

doktor nebude zlobit, že jsme jeho životní jubileum našim čtenářům připoměli. Je to vzpomínka krátká, protože velký oslavný článek by nám milý jubilant neodpustil — na okázalé oslavy a publikaci svých zásluh si nikdy nepotrpěl. O to upřímněji je míněná, o to srdečnější je naše přání pevného zdraví do dalších let, které do vilky na Zlatnici č. 1 v Praze 6 zasíláme.

Redakce ZŠS

Blahopřejeme

V měsíci září 1968 oslavili „kulatá“ životní jubilea tři sobotečtí občané, které čtenáři našeho Zpravodaje a pracovníci soboteckého kulturního života dobře znají. Víme, že od nich dostaneme své, že jsme na jejich životní mezníky upozornili, ale i to chceme riskovat, protože si všichni tři naše veřejné blahopřání opravdu zaslouží. A věříme, že nám nakonec naši indiskretnost prominou, vždyť nepíšeme žádné oslavné články, ale jen skromných pár řádků. Komu tedy blahopřání náleží?

Nejprve panu Oldřichu Benešovi, o němž nám matrika prozradila, že spatřil světlo světa 8. září 1908 jako syn prvního soboteckého přednosty nádraží. Musíme tedy znovu vzdát dík poslanci J. G. Maštálkovi i všem ostatním, kteří sem zavedli železnici a kteří poslali pana Antonína Beneše řídit osudy sobotecké stanice, protože jinak by sobotecké kulturní podniky nemohly existovat, když by se jeho syn nestaral o jejich pokladnu. A navíc musíme prozradit těm, kdo Sobotku tak dobře neznají, že Oldřich Beneš je muž úžasné pracovní výkonnosti, protože sám v jediné kanceláři zvládne tolik práce, co dříve 4 samostatné peněžní ústavy sobotecké (nevěřte — počítejte: Okresní záložna hospodářská, Městská spořitelna, Živnostenská záložna a Lidová záložna) s asi 20 zaměstnanci (nepočítaje okolní kampeličky) dohromady.

Jen o několik dní mladší je Moravan MUDr. Alois Kafka (nar. 20. září 1908), dlouholetý sobotecký obvodní lékař. Od svého příchodu do Sobotky se stal duší různých spolků, jak by o tom mohly vyprávět kroniky ochotnického divadla, Junáka, loutkového divadla, Kulturního družstva, Osvětové besedy atd. Jeho koníčkem je malířství a divadlo, ale stejně rád pěstuje kaktusy, připraví zdravot-

nickou přednášku někde na vesnici atd. Je také autorem mnoha novoročenek, graficky upravil několik knížek (např. několik svazků Lažanovy Edice Českého ráje, sborník Sobotka 1948, knížku o Václavu Šolcovi „Naše chaloupky“ aj.), další jeho kresby vyšly jako pohlednice. A v neposlední řadě je dr. Kafka jedním z nejobětavějších spolupracovníků našeho Zpravodaje. Jen si vzpomeňte na jeho články a zprávy a zvláště na četné kresby, kterými doprovází časopis od jeho vzniku. Zprvu rydlem do cyklostylové blány, později tuší na „pauzák“, vždy ale spolehlivě a rychle, často přes noc, aby se výroba časopisu nezdržovala. Tyto kresby zintimňovaly stránky Zpravodaje a když ten začal vycházet tiskem, mnozí jste je postrádali. Ale i nyní jsou stránky Zpravodaje čas od času zpestřeny nějakým soboteckým motivem či jinou kresbou pana doktora. A my věříme, že jich bude ještě hodně a hodně.

Seniorem dnešních jubilantů je profesor Václav Hejn, který spatřil světlo světa v Sobotce dva dny před svátkem sv. Václava a dva roky před začátkem tohoto století (tedy 26. září 1898). Vystudoval jičínské gymnasium a stal se přísným panem profesorem češtiny a francouzštiny, kteréžto vědy šířil zprvu na slovenských gymnasiích v Žilině a Rožňavě, později dlouhá léta v Rychnově n. Kn. a Trutnově. Mezi jeho nejznámější žáky patří např. hudební skladatel, malíř, herec a zpěvák JUDr. Jiří Šlitr. Kromě znalostí filologických je prof. Václav Hejn znám jako roduvěrný Soboták a přítel Fráni Šrámkovi. Od mládí zde hrál ochotnické divadlo (kromě mnoha titulních rolí též postavu posíláka ve Šrámkově Létě, kteroužto úlohu prý tradičně hrávali předsedové Sdružení studujících soboteckých), přednášel a psal o sobotecké literární a kulturní tradici (každému čtenáři jistě utkvěl v paměti jeho článek o tom, zda se má říkat Soboták nebo Sobotčan), patřil mezi nejčelnější členy Šrámkovy sobotecké prázdninové družiny. Nezlomil ho ani koncentrační tábor za druhé světové války ani období padesátých let, kdy byl zbaven neprávem místa ředitele gymnasia. V posledních letech, zvláště po trvalém návratu do Sobotky, se rozvíjela jeho ediční činnost (každý jistě zná jím připravené knížky „S Fráňou Šrámkem po Sobotce“, „Znám já jeden krásný zámek“ a „Listy z léta“), je ředitelem Archivu Fráni Šrámkovi a spolu se svou chotí duší každoročních Šrámkových Sobotek. Ani Zpravodaj by bez něho asi nemohl vycházet. Nejen že je od jeho vzniku členem redakční rady a autorem mnoha článků a zpráv, ale dbá pečlivě o jazykovou úpravu každého čísla. O jeho životním elánu svědčí i skutečnost, že loňského roku hovořil v televizi a dokonce jsme ho viděli i v Bernatově krátkém filmu „Ať zním“. A tak věříme, že jeho každoroční hrozby že „tohle už je poslední Šrámkova Sobotka, kterou připravuju,“ se ještě dlouho nesplní.

Tři jubilanti, o kterých se těžko píše, protože netouží po veřejných poctách a oslavách. Určitě od nich za tento článek dostaneme. Ale jistě s námi všichni souhlasíte, že na jejich výročí Zpravodaj nesměl zapomenout. A jistě se všichni — alespoň dodatečně — k našemu upřímnému blahopřání připojujete.

Osvětová beseda Sobotka

Profesor Václav Hejn s chotí v Archivu Fráni Šrámkovi. Snímek z natáčení filmu Miro Bernata „Ať zním“.

K devadesátinám ing. Bohumila Peči

Schází nám v redakční radě pan učitel Frýba; byl odborníkem na sobotecké personálie, včas upozorňoval na významná jubilea. Tak nám ušlo, že 27. 6. tr. dovršil životní devadesátku ing. Bohumil Peča, jistě nejstarší z žijících někdejších našich studentů. Však jsme už také byli svými čtenáři pokáráni.

Jeden vzpomíná: Se jménem ing. Peči jsem se setkával v továrnách na severu. V kotelnách závodů, na mano-

metrech, byla označení „Patent ing. Bohumil Peča“. Lásku k rodišti osvědčoval svérázným způsobem: jako kluk jsem každoročně chodil o posvícenské pondělí ledne ke kašně za kostelem. Hasiči (dnes požárníci), vytopili parní stříkačku, stříkali a přítomný ing. Bohumil Peča provedl kontrolu parního stroje jako znalec a odborník. Tím ušetřil poplatky za povinnou bezpečnostní zkoušku kotle. Byl jedním z mála soboteckých vynálezců.

Druhý přítakává: Byl dlouholetým ředitelem Spolku pro zkoušení a přehlížení parních kotlů. Měl patentován přístroj na kontrolu výhřevnosti paliva pod jménem „Forward“; byl používán nejen u nás, také v cizině, ba i v Rusku se čeští zajatci s „Forwardem“ našeho Sobotáka sešli. Rovněž byl jedním z prvních fotografů-amatérů soboteckých. Jako student z našetřených peněz zaběhl pěšky do Jičína, vlakem do Prahy, u „Města Paříže“ si koupil fotografický přístroj, zpět vlakem do Bousova a pěšky domů. V dřevníkovém zákoutí si zřídil laboratoř, fotografoval, vyvolával, ustaloval, a v průběhu doby do-

konce zhotovoval fotoaparáty vlastní konstrukce, až na čočky ovšem.

A kulturně? Tak třeba jako dovedný student-kreslíř namaloval Jeřábkovu družstvu hřbitovní dekoraci k Raupachově truchlohře Mlynář a jeho dítě. Až někdy vydáme humornou přílohu Zpravodaje, otiskneme Baladu o psím sněmu za Štampetrovou stodolou (stávala při silnici k Čálovicím) z jeho pera.

Byť opožděně, neměně srdečně upřímnou zdravici k nedávnému krásnému životnímu jubileu, do zítřků s přáním mnoha pokojných let ve zdraví. Při stovce nezapomeneme!
Red.

Za Jaroslavem Ječným

Josef Barkman:

E P I T A F

*Komu to zvonili hrana?
Vám všem! — Buď za jasného rána
či v pravé poledne, či v noční hodinu,
když půlnočního času počítáš si vteřinu
a poslední kartu vyhodíš si na stůl,
jako krajíc chleba. Pak si vezmeš svoji hůl
a jdeš pěšinkami
mezi svými lány,
Ahasver věčného milování.
A jdeš. — Nemáš nikde stání.
jako sráče zvonu biješ,
ozvěny se nedožiješ,
ta v dálkách kdesi zaniká,
pláč osamělého poutníka.
Přesto však jsi, člověče, něčím byl.
a chceš-li, ruku bych Ti políbil.*

Tradice starého rodu

„Konečně je čas, abychom Čechy nynější hleděli také skrze místní dějiny spojití, aby tolíkeré kraje, hrady, města, tvrze i vesnice vzpomínáním na historické osoby a rody v nich bydlivší opět obživily a tím i nové pouto se uvilo, jež krajiny naše láskou k vlasti mocnější nad jiné vázati má.“ Tak píše sám František Palacký českému historikovi Augustu Sedláčkovi.

Vzpomínám na Jaroslava Ječného, rolníka na odpočinku, který 30. června 1968 zemřel v čísle 17 na Rytiřově Lhotě, kde hospodařil jeho rod v osmi generacích. A předtím dvě generace Ječných žily na gruntě a hospodě v Libošovicích. V první generaci je to Tomáš Ječný, narozený r. 1575, jehož jméno bylo uvedeno na boční straně zvonu rekvirovaného za první světové války v Libošovicích jako jméno jednoho z kostelníků. Kostelnictví bylo v tom čase „úřad“, kostelník musel mít řádný rozhled a požívat dů-

věry občanů. Měl nemálo povinností, z kterých musel při zádušních poradách skládat účty.

Tomáš Ječný předal svůj grunt s hospodou synu Jakubovi v roce 1639. Po Jakubu Ječném přejímá dědictví syn Petr v roce 1681 a směřuje zděděný grunt s hospodou v Libošovicích v roce 1695 za grunt Jana Richtera na Rytiřově Lhotě, v nynějším popisném čísle 17. Tehdejší jeho výměra činila 5/4 lánu. Petr zaplatil za lhotskou usedlost 545 kop grošů, sám dostal 425 kop; doplácel tudíž 120 kop.

Po Petrovi nastupuje v roce 1715 syn Václav Ječný, po něm v r. 1746 druhý Václav, po druhém Václavovi r. 1773 Josef Ječný, po Josefovi r. 1800 třetí Václav, po něm Jan Ječný roku 1828 a po Janovi čtvrtý Václav Ječný r. 1876. Tento Václav popouští v r. 1909 svůj grunt synu Jaroslavovi Josefu Ječnému. Novému hospodáři se síce narodí dědic jménem Václav Vladimír, ale po roce a měsíci umírá, takže v roce 1946 dává Jaroslav Ječný svůj statek dceři Vlastě a jejímu manželovi Jaroslavu Bryksimu, synu řídicího učitele z Libošovic. Rod Ječných v desáté generaci po meči vymírá.

Zemřelý Jaroslav Ječný zaznamenává ve své „Matrice rodu“ nástup jednotlivých generací, počet dětí, jejich křty, svatby a úmrtí, ale charakteristiku jednotlivých hospodářů neuvádí. Těžko by se dala zjistit. Prvních osm generací vykazuje dost dětí: od pěti do patnácti. Celkový počet dětí v deseti generacích je třiasedmdesát.

Nebožtík Jaroslav Ječný vyrůstal jen se dvěma sourozenci: s bratrem Václavem, který po absolvování roudnické hospodářské školy vystudoval vysokou zemědělskou školu ve Vídni, a se sestrou Annou, provdanou za mlynáře Václava Kosejka v Jičíně na „Valše“ na Valdickém předměstí.

Sám studoval na dvouroční hospodářské škole v Mladé Boleslavi. Byl to člověk, který lnul k půdě jako všichni předchůdci jeho prastarého rodu. Rozuměl hospodářství, hleděl je zvelebit; sledoval všechno, co souviselo se zemědělstvím a znamenalo pokrok. Byl to člověk vzdělaný, sčertlý, uvážlivý, klidný a spravedlivý. Žil hlavně pro rodinu, ale nevyhýbal se práci pro jiné. Byl ve své rodné obci dvakrát starostou: poprvé od r. 1923 do listopadu 1927, podruhé od října 1938 do září 1940. Obecní pokladnu vedl od r. 1945 do r. 1951. Byl rovněž zakládajícím členem hasičského sboru v Rytiřově Lhotě a v Libošovicích působil jako člen místní školní rady a hřbitovního výboru. Po dvacet let byl činníkem v dozorčí radě sobotecké Okresní záložny hospodářské.

V Jaroslavě Ječném odešel člověk, který se těšil všeobecné úctě občanů v širokém okruhu svého rodiště a opravdové lásce svých nejbližších. Neposkrvnil svou lidskou důstojnost. Byl povahově pevný a čestný. Nezatřil své svědomí ani unáhleným soudem, lží a nepoctivostí, ani vědomou křivdou. I v hořkých a těžkých letech života věřil, že spravedlnost jako mocná přírodní síla, třeba na čas umlčená, najde svou cestu, že zlé i dobré se k lidem vrací.

Dočkal se lepších časů, mohl odejít v klidu. Staříčský hospodář splynul se zemí milovanou. Červencové slunce ozářilo jeho hrob, rodná krajina provázela jednoho ze svých věrných.

4. července 1968 se s Jaroslavem Ječným přišlo rozloučit na libošovický hřbitov mnoho lidí. Nad jeho hrobem promluvili P. Vlastimil Punčochář, pisatelka těchto řádků a archivář Karol Bilek. Ten vyzvedl zvláště práci Jaroslava Ječného jako venkovského písmáka a kronikáře a jeho smysl pro uchování starých památek. Zesnulý odkázal svým lidem nejen lásku, ale také příklad dobře prožitého života.

Lidmila Žofková

BOTANICKÝ NEKROLOG

Na počátku byla legenda. Když r. 1420 v šumavských předhořích se otvíralo jaro (10. května), přepadli husité

Kápovité listy z humprechtských lip. Archiv „Beseda“.

krásný, slavný a bohatý klášter Zlatou korunu u Českého Krumlova, dobyli jej, pobořili a katolické mnichy pověsili na lípách před klášterem. (Bylo to prý ve skutečnosti jinak, mniši včas utekli, ale legenda je legenda.) I stal se zázrak. Od té doby rostly na oněch lípách listy ve formě mnišských kápí. A to už není legenda, rostou tam opravdu a dodnes. Rostly tam už začátkem 17. stol., když tamtudy cestoval Bedřich z Donína a ve svém Cestopise z r. 1607 o tom píše. Zázrak se opakoval za okolností přibližně stejných r. 1421 v klášteře Sedleckém u Kutné Hory, kde kápovitých listů na lípách vzpomíná Beckovský r. 1700 a popisuje i zobrazuje je slavný vídeňský botanik N. J. Jacquin (r. 1800), který býval hostem hraběte Chotka na nedalekém zámku Kačíně; stojí tam ještě v knihovně jeho cínová busta, o které asi málokdo z českých botaniků ví.

Kápovité listy na lípách působily morfologům — nejen českým — hodně rozpaků. Nevědělo se, co s nimi, vysvětlení, příčina, význam zůstávaly nejasné. Za druhé světové války jsem našel stejně utvářené listky na keřích růží ve své pokusné zahradě a počal jsem je studovat a experimentovat. Podařilo se mně dokázat, že kápovitost (ascidiosa) se dá přenést, nakazit (infikovat) jí individua, na nichž se před tím nikdy nevyskytla. A to nejen z růže na růži, z lípy na lípu, z jilmu na jilm, ale i z růže na lípu, z lípy na jilm atd. a že tedy s největší pravděpodobností jde o virové onemocnění (virusu).

Hledaje důkazy k potvrzení své domněnky, že virusu musí být roznášena také přirozenou cestou drobným savým hmyzem (kříškové, mšice), našel jsem je vskutku v množství lip s kápovitými listy nejen v okolí Zlaté Koruny a Českého Krumlova, ale i jinde. Když jsem publikoval první zprávy o této své práci, upozornil mne dr. K. Samšiňák, sobotecký rodák, že tento jev viděl i na řadě občasně stříhaných lip u cesty pod zámek Humprechtem u Sobotky. Navštívil jsem místo a shledal, že tato krátká alej je opravdu znamenitou zásobárnou dokladů nejen kápovitých listů, ale i celé řady jiných listových deformací, které ascidiosu zpravidla doprovázejí; humprechtské lípy staly se mně pak na delší dobu vědeckým objektem studia a nevyčerpitelným pramenem materiálu, z něhož mnoho jsem publikoval a zobrazil.

Stará zlatokorunská lípa je slavná, ale humprechtské lípy mně poskytly vědecky mnohem více. S lítostí se dnes dozvídám, že už nejsou, že byly zničeny.

Je věčná škoda těch lip a tak alespoň pár řádků jim na hrob a na památku.

Dr. Ivan Klášterský

Botanický ústav ČSAV

Květena Komárovského rybníka a okolí

V příštím roce tomu bude 50 let, kdy E. Baudyš uveřejnil v „Časopise musea Království českého“ svůj dvoustránkový článek nazvaný „Botanicky neznámá kotlina u Komárova u Mnichova Hradiště“. Uvedl tam cenný výčet rostlin, z nichž některé patří k poměrně vzácným druhům Českého ráje. Jsou to především kapradiny: kapraď hřebenitá (*Dryopteris cristata*), kapradiník bahenní (*Thelypteris palustris*) a kříženec kapraď hřebenitá a osténkaté. Z rašelinné louky nad rybníkem udává mj. rosnatku okrouhlostou (*Drosera rotundifolia*), vachtu trojlistou (*Menyanthes trifoliata*), zábělník bahenní (*Comarum palustre*), toliji bahenní (*Parnassia palustris*), všivec bahenní a lesní (*Pedicularis palustris* a *P. sylvatica*), vrbu plazivou (*Salix repens*), ostrici Davallovu (*Carex davalliana*), kozlík dvoudomý (*Valeriana dioica*), olešníkovec bahenní (*Thysselinum palustre*) a suchopýr úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*). Okraj rybníka lemovaly podle jeho slov zblochan vodní (*Glyceria aquatica*), skřípinec jezerní (*Schoenoplectus lacustris*), orobinec úzkolistý (*Typha angustifolia*), šípátka (*Sagittaria sagittifolia*) a rákos, hladinu pokrýval rdest maličký a světlý (*Potamogeton pusillus* a *lucens*), leknín bělostný (*Nymphaea candida*) a blíže neurčené lakušníky.

Rybník byl později zrušen. Rašelinné louky se zčásti zachovaly, ovšem jejich vývoj nepříznivě ovlivnil změněný hydrologický režim (středem byl např. vykopán odvodňovací kanál), což mělo také za následek rychlejší

invazi dřevin (bříza, krušina, vrby, olše). Při své exkurzi 12. 8. 1960 jsem v prostoru bývalého rybníka mohl potvrdit již jen některé druhy, uváděné v r. 1919 E. Baudyšem (např. zblochan vodní - *Glyceria aquatica*, bezkolelec modrý - *Molinia coerulea* ve velkých porostech, stírovník bažinný - *Lotus uliginosus*, toliji bahenní - *Parnassia palustris*). Tím ovšem nevyklučuji přítomnost ještě některých dalších druhů z jeho seznamu, neboť prohlídku jsem prováděl pouze zběžně. Našel jsem však tehdy celou řadu rostlin, dosud z této lokality neuváděných. Především to byly druhy charakteristické pro obnažená rybníčná dna: šťovík přímořský (*Rumex maritimus*), dvouzubec trojdílný a nicí (*Bidens tripartita* a *B. cernuus*), ostrice šachorovitá (*Carex cyperoides*), rukev islandská (*Rorippa islandica*), rdesno blešník (*Persicaria lapathifolia*), pryskyřník lýtý a plazivý (*Ranunculus sceleratus* a *R. repens*), psárka kolénkatá (*Alopecurus geniculatus*), rozrazil drchničkovitý (*Veronica anagallis-aquatica*), žabník jitrocelový (*Alisma plantago-aquatica*), hvězdoš jarní (*Callitriche verna*) a bahnička bahenní (*Heleocharis palustris*). Dále se vyskytovaly ve vlhkých lučních porostech rostlinné druhy, rozšířené roztroušeně na loukách v celém Českém ráji (pryskyřník plamének - *Ranunculus flammula*, kyprej vrbové - *Lythrum salicaria*, pcháč bahenní, šedý a zelený - *Cirsium palustre*, *C. canum* a *C. oleraceum*, kakost bahenní - *Geranium palustre*, děhel lesní - *Angelica silvestris*, přeslička bahenní - *Equisetum*

palustre, šišák vroubkovaný - *Scutellaria galericulata*, vrbovka bahenní - *Epilobium palustre*, toten lékářský - *Sanguisorba officinalis*, čertkus luční - *Succisa pratensis*, kuklík potoční - *Geum rivale*, suchopýr široolistý - *Eriophorum latifolium*, rdesno hadí kořen - *Polygonum bistorta* a vrbovka chlupatá - *Epilobium hirsutum*) a dva druhy v celém kraji poměrně vzácné (třezalka čtyřkřídla - *Hypericum tetrapterum* a krtičník stinný pravý - *Scrophularia umbrosa* subsp. *umbrosa*).

Obnova rybníka a jeho napuštění v r. 1966 přineslo řadu změn do ekologických poměrů celé této pánve, obklopené rozsáhlými Žehrovskými lesy (většinou druhotnými bory a smrčinami). Pronikavější působení velké vodní plochy se však projeví hlavně v budoucnosti trvalým ovlivňováním mikroklimatu sousedních ekotopů. A nebude-li okolí devastováno (je tam totiž zřízena rekreační oblast), ale naopak budou-li účinně některé vybrané partie chráněny, bude ono ovlivnění působit kladným směrem na rozvoj určitých rostlinných společenstev a na neustálé obohacování jejich floristického složení.

V loňském roce, 2. července, jsem navštívil Komárovský rybník a byl jsem překvapen výskytem některých druhů a v několika případech i jejich hojností. Především mě zaujal vskutku masový výskyt hmyzožravé (v přesném slova smyslu zvěrostravné) bublinatky obecné (*Utricularia vulgaris*), která zaplňovala značnou část rybníka. V klidnější zátoce při severozápadním břehu dokonce ojedinele kvetla krásnými zlatožlutými květy, vztyčenými nad vodní hladinu. Bublinatka je vodní ponořená rostlina s listy dělenými v nitkovité úkrojky a s drobnými dutými měchýřky, přízpůsobenými k lapání a stravování drobných vodních živočichů pomocí vlastních trávicích enzymů, čímž si „přilepšuje“ ve své výživě. Z Českého ráje ji znám jen z několika málo lokalit, a to vždy jen v malém množství; zde k nadměrnému rozvoji zřejmě přispěla především velká, mělká, silně prosluněná vodní nádrž.

Předpokládané obohacení flóry vlivem zvlhčení ovzduší se projevuje např. ve výskytu některých druhů se subatlantskou (suboceánskou) tendencí rozšíření, např. třezalka položená (*Hypericum humifusum*), třezalka čtyřkřídla (*H. tetrapterum*), paličkovec šedavý (*Corynephorus canescens*), štírovník bažinný (*Lotus uliginosus*), bezoseka štetinovitá (*Isolepis setacea*), rozrazil štitkovitý (*Veronica scutellata*) aj. Zaznamenal jsem si z okolí rybníka velké množství druhů, pro nedostatek místa zde již uvedu jen některé: sítina žabí, nitovitá, rozkladitá, článkovaná a tenká (*Juncus bufonius*, *J. filiformis*, *J. effusus*, *J. articulatus* a *J. tenuis*) — poslední je původem ze Severní Ameriky, u nás na mnoha místech, především na travnatých cestách, zcela zdomácnělá; dále rdesno obojživelné (*Polygonum amphibium*) v terestrické i vodní formě, vrbovka malokvětá (*Epilobium parviflorum*), křehkýš vodní (*Malachium aquaticum*) a prátrzník lysý (*Herniaria glabra*).

Již ze stručně uvedeného obrazu květeny Komárovského rybníka a okolí, s některými druhy v celém Českém ráji vzácnými, a z poukazu na kvalitativní a kvantitativní změny, k nimž v průběhu doby dochází, vyplývá jasně nezbytnost tuto květenu chránit a snažit se zachovat především přirozená stanoviště, hlavně pro rašelinné, bažinné a vodní druhy rostlin. Krásná a bohatá příroda je chloubou obyvatel Českého ráje — ale k zachování krásy a bohatství do budoucna nepomůže jen vyhlášení chráněné krajinné oblasti ministerským výnosem. Musí to být v prvé řadě v zájmu domácích obyvatel a místních orgánů a k respektování pravidel ochrany přírody musí být důsledně vedeni i dočasní návštěvníci — rekreanti, cha-taři, táborníci a turisté.

Bohumil Slavík,
Botanický ústav ČSAV

„Revizor“ v Sobotce

Václav Cettl

Můj zemřelý otec vojákoval se zemřelým panem Pavlouskem, hoteliérem ze sobotecké „Pošty“, za Rakousko-Uherska v tehdejší Haliči u zákopníků, kteří tam stavěli pevnost Přemyšl. Obyvatelé tamější oblasti byli tzv. Rusíni a oba vojáci se během doby naučili jejich řeč. Byli to veselí kumpáni, kteří nikoho nezarmoutili.

Asi v roce 1904 při vypuknutí rusko-japonské války zavítal otec za obchodem do Sobotky. Byla tuhá zima, měl na sobě nový dlouhý kožich, filcové boty a velkou beranici jako pravý severan. Když tak kráčel po náměstí k „Poště“, zahlédl ho pan Pavlousek už venku, vyběhl mu nenápadně vstříc a po srdečném přivítání mu veselý šenkýř sdělil, že má plný lokál místních pánů mistrů počestného cechu obuvnického, kteří u něho drží modrý pondělek. Slovo dalo slovo a výsledkem krátké domluvy bylo, že si z pánů mistrů pěkně „vystřelí“. Pan Pavlousek se vrátil k svým hostům a otec vešel po chvíli také do lokálu. Pozdravil neznámou řečí, které kupodivu rozuměl pan hoteliér. Donesl mu objednaný horký čaj, pak si přisedl k „cizinci“ a započal dlouhý rozhovor, který vzbudil u domorodých stolovníků velký rozruch. Z náznaků a ukázování totiž vyrozuměli, že se mluví a jedná o nich. Ovšem nejvíce byli překvapeni, když jim pan Pavlousek sdělil ohromující novinu. Představil jim otce co válečného dodavatele pro armádu, který byl v Praze odporučen na jejich město, známé středisko obuvnického prů-

myslu. Pan intendant má za úkol zadat dodávku 50 000 párů vysokých bot pro bojující ruskou armádu. Povedený tlumočník jim ještě sdělil, že pan intendant čeká na jejich odpověď a rozhodnutí. Páni mistři byli tak ohromeni, že se v prvé chvíli nemohli zmocit na odpověď. Teprve po delší době se jim jazyk rozvázal, začali mezi sebou debatovat a chtěli znát podrobnější podmínky stran dodací lhůty, kapitálu na nákup surovin a výplatu dělníkům atd. Pan tlumočník pohotově přetlumočil, že potřebná částka bude zálohově předem složena hned po sjednání a podepsání příslušné smlouvy, a dále, že každá přebírka bude hned na místě proplacena. Tímto nenadálým štěstím byli milí ševci velmi polichoceni. Hned se pustili do rozdělení celé zakázky mezi sebou, každý měl chuť být továrníkem a podnikat ve velkém. Slavnostní nálada se ještě zvýšila, když pan intendant poručil každému pivo a připilo se na zdar nově navázaným obchodním stykům. Pak následovalo dojemné rozloučení, neboť pan intendant se musel vrátit do Prahy k dalším jednáním. Bylo ujednáno, že příští pondělí bude sepsán kontrakt a zároveň složeny peníze podle smlouvy. — Mar-ně však čekali za týden zklamání „velkododavatelé“ na svého dobroděje. Nepřijel — a tak jim asi ani vyleželé kostecké pivo moc nechtunalo. A modré pondělí se jim zbarvilo do černa...

Štěpán dráteník

Jinak ho neznali na Jičínsku a Mladoboleslavsku pojmenovat. Málokdo věděl, že jeho pravé jméno je Štěpán K u c i a k. Snad se ani už domů na Slovensko nevracel. Sžil se s českým prostředím, v řeči už používal málo slovenských výrazů. Přes zimu se prý nejraději zdržoval v Kadlíně u Mělníka.

Byl statné, poněkud obtloustlé postavy, v obličeji zanechaly přestálé neštovice své stopy. Ale jeho pohled byl veselý, stále se usmíval. Pamatuji se, že nosil černý klobouk s úzkou, vzhůru zahnutou stříškou, modrou košili a na nohou vždy se lesklý vysoké, pečlivě vyleštěné boty. Přes rameno napříč přes hrud měl na širokém řemeni brašnu s nářadím, přes rameno několik kotoučů drátů — tak putoval od vsi ke vsi, od města k městu. Na Štěpánovi

byl nápadný velký vyleštěný mosazný kříž, připnutý na prsou na řemeni. Při chůzi nárazy na svazky drátů kříž zvonil. Bez kříže si nedovedl nikdo Štěpána představit, sám si ho vážil a nikomu ho nechtěl prodat. (Prý ho slíbil podhrázkému rolníku Macounovi v Oseku, ale až po smrti.)

V Sobotce nejraději přespával v usedlosti březenského rolníka Josefa M e n c l a, s kterým si velmi dobře rozuměl. Za večerů vykládal sousedům různé zajímavé historky ze světa, mnohdy anekdoty, jimž zejména kluci hlavě naslouchali. Škoda, že se některé z jeho historek nezachovaly! Také sobotecký kostelník Antonín Štelovský měl Štěpána dráteníka rád a vždy ho pohostil.

Štěpán Kuciak zemřel pravděpodobně v mladoboleslav-

Podkost o němž věděl náš Zpravodaj už koncem roku 1967, že bude dva roky uzavřen. Svědčí to znovu o nepochopitelném nezájmu vedoucích činovníků Jednoty o sportřebitele.

● **B. Rehák: Vycházky do přírody.** SPN 1968. Kčs 13,—. V záplavě špatné popularizační přírodovědné literatury, která se v poslední době objevila na našem trhu, je malé, posmrtně vydané dílko známého pedagogického praktika velmi radostným překvapením. Je sice určeno především pedagogům, daleko větší potěšení z ní ale bude mít každý opravdový přítel přírody. V devíti vycházkách nám autor ukazuje, co zajímavého můžeme poznat na různých biotopech naší přírody. Mnoho náměštů zůstává otevřených, aby se čtenář přinutil k aktivní práci a přemýšlení. Vzhledem k tomu, že autor působil řadu let v Jičíně, je mnohé přímo jako ušito na poměry v blízkém okolí a pročítáme-li knížku, cítíme se náhle tu v kosteckých lesích, tu v lukách u Čálovic, na Boženovách apod. Škoda, že hodnotu knížky značně snižují připojené obrázky, které nejsou ani moderní, ani realistické.

● Semtínskou lípu připomínají v knížce **Táborský rok v přírodě** Mirko a Michal Vosátkové. Odhadují její stáří na 250 let, umísťují ji ale do okresu Semily.

● **Josef Kunský: Fyzický zeměpis Československa.** SPN 1968. Na více jak 500 stranách podává tato učebnice ucelený přehled zeměpisu našeho státu. Na Český ráj zbyl samozřejmě jen malý odstavec. Zato je zajímavý geologický profil krajinou od Turnova přes Vyskeř, Dobšice a Kost (str. 16—17), vycházející v podstatě ze starších prací Zahálkových a přehledná mapa vývoje říční sítě Jizery, která přímo registruje bývalé poměry v okolí Sobotky a Dolního Bousova (str. 41). Škoda, že tak pěkná a obsažná kniha vyšla na tak mizerném papíře.

Sobotecká všehochuť

● **Ze Zbiroha** poslal Václav Vokáč obvyklou podzimní vzpomínku: kytice vřesu na Šrámkův hrob a pro Šrámkův dům v Sobotce.

● **Recitační studio Šrámkova domu** zahájilo sedmý rok své činnosti v sobotu 14. září 1968 a stanovilo si program pro příští období. Počet členů zůstává stejný jako v minulých letech (průměrně 20).

● **Novou ředitelkou ZŠ v Sobotce** se stala Věra Diabová. Působí v Sobotce od roku 1950, kdy se přišla na svou druhou štaci a již zůstala sobotecké škole věrná. Ti, kdo už dlouho v Sobotce nebyli, ji znají pod dívčím jménem Věra Škodová. Jejím zástupcem byl jmenován dosavadní učitel Bohumil Patka. A aby těch změn bylo více, nastoupil o letošních prázdninách i nový školník Josef Švanda. Přejeme jim všem, aby se brzy vypořádali se všemi problémy a nedostatky, které zůstaly po jejich předchůdcích, a aby sobotecká škola opět patřila k těm nejlepším.

● **V srpnu uspořádal OV Československého svazu žen Jičín** zájezd na Slovensko do okresu Martin, s nímž má družbu. Ze Sobotky jelo 6 žen, které navštívily Kláštor pod Znievom, s jehož MV ČSZ má sobotecký MV ČSZ družbu. Naše ženy zde byly velmi srdečně uvítány a domluvíly se, že v Kláštore působil na gymnasiu sobotecký rodák prof. František Duchoň. Dále si delegace prohlédla Banskou Bytricu, okolní hory a zúčastnila se oslav 100. výročí založení Matice slovenské v Martině, které se konaly za účasti presidenta republiky Ludvíka Svobody. Slovenské a české ženy si také navzájem předaly dárky, dohodly se o další spolupráci a sjednaly další vzájemné návštěvy.

● **Sborník Sobotka 1968**, vyjde v nejbližší době. Bude obsahovat články dr. S. Duškové o nejstarší písemné zprávě o Sobotce, dr. Evy Mikanové o soboteckém literárním bratrstvu, dr. Vladimíra Rudy o stavebním vývoji města Sobotky, pplk. Miroslava Vlacha o Mánosově návrhu na výzdobu stropu soboteckého divadla, dr. Karla Samšínáka o sbírce brouků Josefa Šulce, ing. Jiřího Havránka o soboteckém průmyslu a řemeslech atd. Přihlášky k odběru přijímá Osvětová beseda v Sobotce.

● **V srpnu začal znovu vycházet** po více než roční přestávce jičínský týdeník **Předvoj**. Vydavatelem je OV KSČ Jičín, redaktory Ladislav Kubát a Karel Urbánek. Přejeme jim hodně spolupracovníků a dobrou úroveň.

● **Výstava samorostů** a bytových doplňků „Dřevo — kouzlo přírody“ manželů Vokálových musela být v důsledku srpnových událostí předčasně ukončena. Od za-

čátku července ji v budově družiny mládeže u sobotecké školy shlédlo 4380 návštěvníků.

● **Nová autobusová linka Sobotka—Lomnice n. Pop.** byla dána do provozu v minulých dnech. Značně urychlí spojení těchto měst i dalších obcí. Jezdí přes Čálovice, Stěbovice, Mladějov a Libuň.

● **Letošní nepříznivé počasí** značně ztížilo zemědělské práce i na Sobotce. 11. srpna se nad naším krajem dokonce přehnalo krupobití, které však nezanechalo větší škody.

● **Taneční začaly** v Sobotce 21. září. Konají se opět v sokolovně, vede je taneční mistr Karel Novotný z Jičína a pořadatelem je stejně jako loni MV Československého svazu žen.

● **Pan Rudolf Sušánka z Podkostí** věnoval humprecht-skému muzeu bronzový náramek, který byl objeven roku 1933 při vykopávání pařezu nedaleka hradu Kostí. Podle posudku Archeologického ústavu z 29. III. 1934 jde o nálezy z období lužické kultury asi z doby 1800—1500 let před naším letopočtem. — **Sourozenci Šulcovi** věnovali muzejní knihovně knihy svého otce, soboteckého důchodního Josefa Šulce, známého přírodovědce. Všem děkujeme.

● **Do archivu města Sobotky** věnoval pan Václav Dvorský ze Sobotky několik starých tisků a dva rukopisné sborníky různých kupletů a výstupů, které si zaznamenal známý sobotecký humorista Jan Kubů. Bylo by velmi užitečné, kdyby se našly i další rukopisy p. Kubů, který si podle svědectví pamětníků zapisoval i svá vlastní veršovaná skládání a povídky.

● **Malou zajímavou sbírku poštovních razítek** ze Sobotky a Sobotce jsme objevili při přátelské návštěvě u člena Klubu sběratelů kuriozit J. Lochmana v Jablonci nad Nisou.

● **Mezi tzv. dárkovými aršíky zápalkových nálepek** (nejsou určeny k nalepování na krabičky) se objevil nový list s hrady a zámky. Mezi 24 zachycenými objekty je též Kost a Trosky. Výtvarně málo zajímavý aršík je možno koupit v papírnictví za Kčs 2,40.

● **Před 350 lety**, roku 1618, vytiskl mladoboleslavský lékař a tiskař Mikuláš Klaudián první mapu Čech. Její originál ze Státního archivu v Zámrsku jsme mohli vidět r. 1964 i v Sobotce na výstavě archívních dokumentů jičínského okresu.

● **Netýkavka žlaznatá**, o níž jsme přinesli článek v č. 4 tohoto ročníku našeho Zpravodaje, se šíří dále. Podél výtoků z Veseckého rybníka dosáhla Plakánku, na jehož okraji se objevila ojedinělá rostlina. Větší porost této krásné a nápadné balsaminy vznikl u křížku proti vchodu na sobotecký hřbitov a konečně na smetišti v domě čp. 201 v Sobotce se objevily dvě statné rostliny. Květy v porostu u hřbitova ve vyznačují sytější červeným zbarvením. S.

● **Náš Zpravodaj vychází již pět let**, počet odběratelů i dopisovatelů stále roste, ale dosud se nám nepodařilo získat pravidelné dopisovatele z vesnic Sobotce a ze soboteckých organizací a závodů. A tak až nyní můžeme alespoň stručně zaznamenat, že v Malechovicích mají novou železniční čekárnu, že v Libošovicích a na Mladějově vyrostly nové družstevní a závodní bytovky, do mladějovského hotelu Pošta ve vrátili jako vedoucí manželé Ulrichovi atd. Postrádáme také zprávy o přednášce dr. Radima Kalfuse, který v Sobotce nedávno hovořil o dr. A. Schweitzerovi, o srpnovém závodě motokár v Sobotce, o rozvíjející se práci TJ Sokol v Sobotce atd. Najdou se dopisovatelé, kteří nejen články slibují, ale skutečně píšou?

● **Žádáme naše čtenáře**, kteří si neschovávají Zpravodaj a mohou postrádat srpnové číslo (8/1968), aby jej zaslali na naši adresu. Technickou závadou v tiskárně se stalo, že jsme nedostali plný počet objednaných výtisků a na několik stálých odběratelů se nedostalo. Děkujeme za pochopení.

● **Ing. Daniela Zemanová** dokončila úspěšně studia na hornicko-geologické fakultě Vysoké školy báňské v Ostravě a 13. července 1968 byla slavnostně promována. Získala diplom báňského inženýra. Srdečně blahopřejeme a věříme, že půjde na Ostravsku ve stopách jiného známého rodáka ze Sobotce, ing. dr. Jana Folprechta. A že se na Rašovec a na Sobotce bude stále vracet.

● **Václav Kozák**, zakladatel a dlouholetý správce muzea v Železnici, se dožil 3. srpna 70 let. Známe ho jako vynikajícího znalce zvláště národopisu našeho kraje a spolupracovníka snad všech regionálních novin a časopisů v posledních 50 letech. Z jeho knižních publikací mají trvalou hodnotu „Hlasy pokolení“ a sborník „Pojizeřím k Labi“. Mnoho zdraví do dalších let!

● **Kulturní kalendář jednou větou:** 7. IX. 1848 byla zrušena roboty, na paměť této události byly později na mnoha místech vysazeny lípy (např. Nepřívěc). 15. IX. 1863 vznikla v Sobotce Občanská záložna. 17. IX. 1888 se narodil sobotecký knihupec Václav Mrva. 20. IX. 1953 zemřel sobotecký rodák doc. ing. Karel Smrž, významný český filmový pracovník. 21. IX. 1873 se narodil ing. dr. Jan Folprecht, báňský odborník. 26. IX. 1868 zemřel v Litomyšli jičínský profesor P. Jan Sidon. 30. IX. 1803 se narodil v Nové Pace skladatel prvních polek František Matěj Hilmar. 1. X. 1898 vznikla Lidová knihovna v Sobotce. 18. X. 1888 se narodil v Markvarticích učitel Karel Syrovátka. 25. X. 1928 zemřel dlouholetý sobotecký lékař MUDr. Josef Mrkvička.

● **Marie Mišková-Raisová**, dcera K. V. Raise, zemřela 8. srpna ve věku 85 let. Za mládí pobývala se svým otcem často v Sobotce a uzavřela zde trvalé přátelství např. se zesnulou ředitelkou školy Gabrielou Mačenkovou. Čest její památce.

● **Prof. Dr. Eduard Baudyš** z Vysoké školy zemědělské v Brně zemřel 26. 3. 1968. Narodil se v Hořicích 13. 5. 1886 a během svého několikaletého působení v Jičíně sebral v jeho okolí velkou spoustu botanického materiálu. V jeho publikacích nacházíme řadu údajů též ze Sobotky a Sobotecka.

● **Sobotečtí jubilanti:** 91 let se dožila 2. IX. Marie Kyzivátová ze Sobotky. 90 let oslavili 26. IX. Marie Dvorská, 4. X. Eleonora Hlaváčková a 15. X. Karel Klimeš ze Sobotky. 85 let bylo 5. IX. Václavu Hošicovi a 24. X. Anně Vaňkové ze Sobotky. 80 let ve dožívá 22. X. Jaroslav Černý ze Sobotky. 75 let bylo 2. IX. Marii Novákové, 10. IX. Marii Klečalové a 11. IX. Pavlíně Hlubáčkové ze Sobotky, 17. IX. Josefu Hanušovi z Lavic, 30. IX. Františku Vojtíškoví, 2. X. Františce Bednářové a 21. X. Otylii Dolenské ze Sobotky. 70 let oslavili 7. IX. Anna Bůvová, 17. IX. Václav Huterá a 27. X. Zdeňka Macounová ze Sobotky. 65 let se dožili 8. IX. Marie Rulcová ze Stěblovic, 16. IX. Růžena Ortová a 17. IX. Václav Nechanický ze Sobotky, 22. IX. Barbora Opltová ze Spyšové, 11. X. Marie Kozáková, 17. X. Hedvika Pištorová, 19. X. Selma Breitová a 27. X. RNDr. Josef Knobloch ze Sobotky.

● **Na příštích Šrámkových Sobotkách** budeme marně hledat každoroční účastníci Zdenku Pešavovou z Poličky. Ovšem jenom podle jména. Zdenička se totiž 17. srpna provdala a tak na další Šrámkovy Sobotky přijede paní Zdenka Dětáková. Blahopřejeme a věříme, že přiveze i manžela.

● **Sňatky:** 7. IX. byli oddáni Hana Houzvičková ze Sobotky a Alois Pulchart z Černošic. 12. IX. slavili sňatek Marie Kavalíková z Kosmonos a Jiří Strnad ze Sobotky. 14. IX. měli svatbu Marie Khýnová z Kamenického Šenova a Dobroslav Ljupuljev ze Sobotky a Slavomíra Kupcová z Markvartic s Jaroslavem Heršálkem. 21. IX. byli oddáni Irena Slavíková z Prahy 8 s dr. Janem Piňhou z Prahy 1 a Marie Tůmová s Václavem Bryxím z Rytířovy Lhoty. 28. IX. slavili sňatek Eva Bízová ze Sobotky s Ladislavem Slivkem z Češova a Františka Králová ze Spyšové s Františkem Čerychem z Údrnic. Všechny tyto sňatky se konaly na MNV v Sobotce. 18. X. byli oddáni v Turnově Miluše Buriánková ze Sobotky s Jaroslavem Hejdukem ze Střelce a na Sychrově Libuše Hrubá z Libošovic s Jiřím Kunstem z Libošovic.

● **Paní Marie Samšiňáková** ze Sobotky zemřela 6. září 1968 ve věku 72 let. Neml. do dlouho, co jsme jí ve Zpravodaji blahopřáli k sedmdesátinám. Dr. J. Boudýš tehdy vzpoměl v článku především zásluh paní Samšiňákové (roz. Havlíkové) o sobotecké ochotnické divadlo, ve kterém působila téměř půl století. Do poslední chvíle pracovala v dolnobousovské Jednotě, měla zájem o kulturní život v Sobotce a její stálý milý úsměv přinášel pohodu všude, kam přišla. Radovala se také z úspěchů svých dvou synů a byla šťastna, když Pepík navštívil o letošních prázdninách po dlouhé době své rodné město. Měla ráda Sobotku a Sobotečtí měli rádi ji. Za všechny se s ní rozloučili 12. září v semilském krematoriu Františka Hofmanová, Drahomíra Bílková-Kyzivátová a zástupce Jednoty. Nezapomeneme.

● **Úmrtí:** 4. VIII. Božena Javůrková ze Sobotky ve věku 65 let. 6. VIII. Marie Ulrychová z Hubojed ve věku 54 let. 8. VIII. Anna Samšiňáková z Podkostí ve věku 83 let. 10. VIII. Karel Chýle ze Sobotky ve věku 61 let. 11. VIII. Emilie Štěpánková ze Spařenec ve věku 70 let. 12. VIII.

František Růžička ze Sobotky ve věku 64 let. 13. VIII. Marie Jakubcová z Rovně ve věku 71 let. 28. VIII. Františka Šimůnková ze Zajakur ve věku 93 let. 29. VIII. Růžena Brixiová ze Sobotky ve věku 54 let. 1. IX. Barbora Menclová z Hubojed ve věku 72 let. 19. IX. Anna Bednářová z Pihova ve věku 86 let a Jaroslav Folprecht ze Samšiny ve věku 56 let. 21. IX. Antonín Vošvrda z Drštěkryjí ve věku 72 let.

● **Poděkování.** Děkujeme touto cestou všem, kdož se jakýmkoliv způsobem snažili zmírnit bolest nad úmrtím naší manželky a maminky, paní Růženy Brixiové ze Sobotky-Předměstí č. 188. — Rodina Brixiova.

● **Rodina Růžičkova** a Vejnárkova děkuje touto cestou za všechny projevy soustrasti nad úmrtím pana Františka Růžičky ze Sobotky č. 58.

● **Poslední výsledky soboteckých fotbalistů:** v prvních zápasech podzimního kola I.B třídy Podkrkonoší prohrál Sokol Sobotka s Duklou Jičín B 0:1, remizoval s Lomnicí 1:1 a s Chlumcem n. Cidl. 2:2 a porazil Rtny 3:2. Podrobnější zprávu o celé podzimní sezóně přineseme v příštím čísle.

● **Toto dvojčíslo ZŠS** vychází místo zářijového a říjnového čísla, protože zářijové číslo jsme nemohli včas připravit. Také na závěr letošního ročníku vyjde dvojčíslo, které dostanete asi v polovině prosince, abychom ulehčili zvýšenému vánočnímu provozu pošty. Omluvte nás, prosím, že ZŠS nedostanete každý měsíc, celkový rozsah ročníku se tím nesníží.

LITERÁRNÍ SOUTĚŽ

Šrámkovy Sobotky 1969

Školská a kulturní komise ONV v Jičíně a MNV v Sobotce vyhlašují VII. ročník literární soutěže Šrámkovy Sobotky v r. 1969.

Soutěž má tři kategorie:

1. Básně, básnické sbírky, prozaické a jiné práce (divadelní hry, literární pásma apod.), vyjadřující vztah lidí k dnešku a k budování socialismu a komunismu.
2. Vědecké práce z oboru literárních věd.
3. Práce vlastivědné, obírající se vývojem přírodních, hospodářských, sociálních, politických a kulturních poměrů. U obou těchto kategorií se doporučuje tematika z Východočeského kraje, zvláště z jičínského okresu, není však podmínkou.

Podmínky soutěže:

1. Soutěže se mohou zúčastnit všichni českoslovenští občané, zejména ti, kteří začínají pracovat v některém soutěžním oboru. Příslušnost rodová nebo pracovní k jičínskému okresu je vítána, není však podmínkou. — Účastníkům soutěže, kteří studují na vysokých školách nebo pracují ve vědeckých a jiných institucích, se doporučuje, aby si témat svých prací 2. a 3. kategorie zvolili po dohodě se svými katedrami a institucemi.
2. Soutěž je anonymní.
3. Práce musí být původní, dosud neuveřejněné nebo uveřejněné v roce zadání práce do soutěže.
4. Soutěžní práce musí být odeslány (pod značkou) **nejděle do 15. dubna 1969 Okresnímu národnímu výboru, odboru školství a kultury v Jičíně.**

Řízení soutěže:

- a) Přijaté práce zhodnotí soutěžní komise při ONV v Jičíně a lektorů nakladatelství Kruh v Hradci Králové. Komise má právo navrhnout nebo nenavrhnout cenu, ceny spojit nebo jednu cenu rozdělit. Ve výjimečných případech může komise — se schválením vyhláše vatele — cenu zvýšit. Dobré práce mohou být publikovány v deníku Pochodeň nebo vydány v nakladatelství Kruh v Hradci Králové.
- b) Výsledky soutěže vyhlašuje zástupce školské a kulturní komise ONV v Jičíně stanovený den v rámci Šrámkovy Sobotky.

Ceny ve všech třech kategoriích:

1. cena 900,— Kčs, 2. cena 500,— Kčs, 3. cena 300,— Kčs.